

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Nacistické jednotky *Einsatzgruppen* a jejich
působení za 2. světové války**

Veronika Malá

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Nacistické jednotky *Einsatzgruppen* a jejich
působení za 2. světové války**

Veronika Malá

Vedoucí práce:

Mgr. Filip Šisler

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Ráda bych poděkovala Mgr. Filipu Šislerovi za věcné připomínky a odborné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2017

.....

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Heinrich Himmler – zakladatel <i>Einsatzgruppen</i>	4
3. Počátek antisemitismu v Evropě.....	6
4. Křišťalová noc	7
5. Počátek SS	8
6. Vznik jednotek <i>Einsatzgruppen</i>	9
7. Rozdělení jednotek a jejich organizace	10
7.1. Výcvik jednotek	11
8. Zločiny spáchané <i>Einsatzgruppen</i>	12
8.1. Spolupráce s armádou a místními obyvateli	18
9. Pogromy ve východní Evropě.....	21
9.1. Masakr v Kamenci Podolském.....	21
9.2. Masakr v Bílé Cerkvi	22
9.3. Operace Barbarossa.....	23
9.3.1. Kaunas	24
9.3.2. Vilnius.....	26
9.3.3. Luck	28
9.3.4. Tarnopol.....	29
9.3.5. Pripjat'ské bažiny	30
9.3.6. Babí Jar	30
9.4. 24. výročí Velké říjnové revoluce	33
9.5. Rumbula	34
9.6. Akce v zimě roku	35
10. Vznik pojízdných plynových komor.....	36
11. Konečné řešení.....	36
12. Zahlazování stop po činnostech jednotek zvláštního nasazení.....	38
13. <i>Einsatzgruppe H</i>	40
14. Komando Oskara Dirlewangera.....	42
15. Norimberský proces	43
16. Závěr	46
17. Seznam použitých zdrojů.....	47
18. Resumé.....	50

1. Úvod

Již před vypuknutím druhé světové války se v nacistickém Německu sjednávaly plány, na které bylo zapotřebí speciálně vycvičené a odolné muže. Plány zahrnovaly především likvidaci civilního obyvatelstva, což v žádném případě nebyl úkol vhodný pro armádu. Proto byly založeny *Einsatzgruppen* nebo-li jednotky zvláštního nasazení. Ty se ve východní Evropě staly nástrojem hrůzy a smrti.

Einsatzgruppen jsem si jako téma své bakalářské práce vybrala z několika důvodů. Před tím, než jsem si zvolila námět práce, jsem o jednotkách zvláštního nasazení shlédla dokument plný šokujících faktů a dobových záběrů. V tu chvíli jsem nevěřila, že ve společnosti není o tak hanebných činech skoro vůbec známo. Proto jsem se rozhodla dané téma zpracovat, a tak alespoň malém měřítku pomoci zveřejnit hrůzy pchané těmito jednotkami. Dále mě také velice zajímá široké téma holocaustu. V poslední době jsem si také oblíbila literaturu týkající se armády a vojenství za druhé světové války. A i tyto nově nabyté vědomosti se mi při psaní mé práce podařilo uplatnit.

Při tvorbě jsem si položila několik otázek. Především jsem se zajímala, jak mohly jednotky nelítostně vraždit, aniž by jim v tom zabraňovalo místní obyvatelstvo. Dále jsem se zamýšlela nad tím, jak dokázaly za krátký čas zabít tisíce Židů a ještě se těl ve většině případech efektivně zbavit. A v neposlední řadě jsem také zkoumala, jak byli tito muži po válce potrestáni. Zda byli vůbec odsouzeni válečným soudem nebo se jim trestu podařilo vyhnout.

Tato práce je rozdělena do několika kapitol. První kapitola se zabývá osobním životem Heinricha Himmlera. Také umožňuje pochopit situaci, která panovala v Německu před válkou a nástup Hitlera k moci. Druhá a třetí kapitola nastiňuje, proč zrovna Židé se stali hlavními oběťmi. Antisemitismus je v této práci důležité alespoň stručně zmínit, protože právě členům *Einsatzgruppen* byl důrazně vštěpován. Dle nacistické ideologie chtěli Židé ovládnout svět a tomu měli členové jednotek zvláštního nasazení zabránit. Veškeré akce, které organizovali pro ně, měly znamenat především životní poslání. Dále je rozebrán vznik oddílů SS a samotných jednotek zvláštního

nasazení, jejich rozdělení, organizace a výcvik. Největší část práce věnuji jednotlivým pogromům ve východní Evropě. Celé akce popisují od samotného příchodu operačních jednotek do měst. Velice podrobně se věnuji způsobu shromažďování budoucích obětí až po jejich vraždění. Též popisují, jak bylo s těly obětí následně naloženo. S tím přichází téma - plán konečného řešení a hledání způsobu, jak nejlépe zahltit všechny stopy po působení těchto oddílů. Ve dvou kapitolách se zabývám specifickými jednotkami. Jedna z nich je *Einsatzgruppe H*, která vznikla až ke konci války kvůli Slovenskému národnímu povstání a druhé je komando Oskara Dirlewangera, které se stalo nechvalně známým svými krutými způsoby vraždění. Závěr práce pojednává o norimberském procesu, poválečném soudu s válečnými zajatci. Popisují zde, zda členové jednotek byli odsouzeni, popřípadně jaké tresty jim byly uloženy.

Při tvorbě práce jsem využila dostupnou literaturu v českém, slovenském, německém a anglickém jazyce. Primární zdroj pro mě byla kniha *Páni nad smrtí* od Richarda Rhodese. Autor zde do detailu popisuje průběh celé existence jednotek zvláštního nasazení. Velice podrobně se zabývá jednotlivými pogromy. Navíc je vše přehledně datově seřazeno, což mi umožnilo dobrou orientaci ve vývoji jednotek. Mezi další hlavní zdroje bych uvedla publikaci *Dějiny Waffen-SS 1925–1945* od Tima Ripleyho. Autor zde velice srozumitelně podává výklad o vývoji jednotek zvláštního nasazení. Kniha mi hlavně pomohla pochopit všechny souvislosti uvnitř armády. Jsou zde také otištěné přehledné mapy s postupem jednotek. O antisemitismu mi nejdůležitější informace podala kniha *Rasismus, antisemitismus, holocaust* od Mirolava Kryla a kol.. Zmínit také musím kvalitně zpracovanou kapitolu o genocidě Židů ve východní Evropě. Dílo *SS: peklo na východní frontě: válka Waffen-SS v Rusku 1941-1945*, které napsal Christopher Ailsby, mi nastínilo spolupráci mezi operačními jednotkami a místními civilisty ve východních státech. Od tohoto autora jsem čerpala také z knihy *Třetí říše den po dni*. Dílo je přehledně rozděleno do kapitol dle roku ve kterém se válka nacházela. To mi dalo možnost získat obraz za jakých podmínek operační jednotky působily. Od Christophera Ailsbyho jsem použila ještě dva tituly, jenž mi sloužily jako sekundární literatura. O pogromech jsem také čerpala z díla *Černá země* od Timothyho Snydera. Autor zde velice obsáhle popisuje vznik ghatt a jednotlivé vraždící akce. O zabíjení jsem také získala cenné informace ze tří knih od Guida Knoppa. Jeho knihy jsou o něco stručnější, ale za to velice čtivé. Akce *Einsatzgruppen* jsou také precizně popsány v německy napsané knize z pera Josefa Fialy "*Österreicher*"

in den SS-Einsatzgruppen und SS-Brigaden: Die Tötungsaktionen in der Sowjetunion 1941-1942. Ze sekundárních zdrojů bych uvedla dílo *Einsatzgruppe H* od Lenky Šindelářové. Odtud jsem čerpala valnou většinu informací o této jednotce, která byla založena v Brně, a poté působila na Slovensku. Je zde také kapitola obsahující vyčerpávající informace o Norimberském procesu. O poválečném soudu jsem dále využila knihu *Norimberský proces* od spisovatelů Heydeckera a Leeba.

K pochopení Hitlerova plánu o konečném řešení židovské otázky mi velice pomohl odborný článek od Stanislava Zámečnicka v *Českém časopise historickém* a příspěvek ve sborníku od Miroslava Kárného s názvem *Konference ve Wannsee a její místo v dějinách „konečného řešení“*.

2. Heinrich Himmler – zakladatel *Einsatzgruppen*

Heinrich Himmler se narodil 7. října 1900 v Mnichově do velice vážené rodiny. Otec byl učitel na mnichovském gymnáziu a matka, která jako dítě osiřela, byla dědička poměrně velkého majetku po svém otci.¹ Himmler se angažoval již za první světové války, kterou přivítal velice vřele. Vzhledem ke svému věku neměl ovšem takové možnosti. Začal tedy navštěvovat přípravný výcvikový kurz pro studenty středních škol. Až ke konci války v roce 1918 nastoupil jako důstojnický kadet k 11. bavorskému pěšímu pluku.² K přímým bojům se ovšem nedostal a po konci války se vrátil zpět do školy. Vystudoval mnichovskou technickou vyšší školu - obor zemědělství.³

Už rok po skončení války vstoupil do *Freikorpsu* (v překladu svobodné sbory).⁴ Německem se začala velice rychle šířit myšlenka antisemitismu, která byla Himmlerovi velice blízká. V roce 1923 se přidal k organizaci *Reichskriegsflagge* (v překladu říšská válečná vlajka).⁵ Aktivně se zapojil do tzv. mnichovského pivního puče, což byl neúspěšný pokus o nacistický převrat v Německu, který se odehrál v noci z 8. na 9. listopadu 1923. Himmler pochodoval spolu se svým starším bratrem Gebhardem a dalšími členy *Reichskriegsflagge* k budově ministerstva války, kterou téhož dne obsadili. Druhého dne se k nim přidal Hitler s pučisty. Dostali se ovšem do ozbrojeného střetu s mnichovskou policií. Oba bratři Himmlerovi byli pouze odzbrojeni a vyzváni, aby se uchýlili ke svému domovu. Po tomto nezdaru byl Himmler zcela osamocen. Byl bez práce a především bez svých vůdců, kteří po porážce byli uvězněni. V těchto prázdných dnech nacházel útěchu v četbě, kde prohluboval své antisemitské myšlení.

Později získal Himmler práci v Landshutu jako vedoucí kanceláře místního vůdce nacistické strany Gregora Strassera.⁶ V prosinci 1924 byl Hitler propuštěn z vězení a ač byla nacistická strana ve značném rozpolcení, podařilo se mu ji sjednotit. Himmler vstoupil do SS (*Schutzstaffel* v překladu ochranné sbory) a záhy se stal

¹ RHODES, Richard, *Páni nad smrtí: SS skupiny zvláštního nasazení a počátek holocaustu*, Praha 2004, s. 73.

² AILSBY, Christopher, *Třetí říše den po dni*, Praha 2013, s. 30.

³ HEADLAND, Ronald, *Messages of murder: a study of the reports of the Einsatzgruppen of the Security Police and the Security Service, 1941-1943*, London 1992, s. 18.

⁴ Původně název označoval dobrovolnické armády. Ve 20. století se označení přeneslo na pravicové polovojenské organizace v Německu.

⁵ Jednalo se o nacionalistickou organizaci, kterou vedl Ernst Röhm. Měla polovojenský charakter.

⁶ RHODES, s. 83.

velitelem místní jednotky. O 4 roky později byl Hitlerem jmenován *Reichsführerem* (říšský vůdce) SS.⁷ V tom samém roce se oženil s Margaretou Bodernovou, jenž byla dcera německého velkostatkáře v Prusku.⁸ Zajímala se především o přírodní medicínu a bylinkářství.⁹

Himmler velice dbal na nábor nových členů do SS. Jednalo se hlavně o mladé muže, kteří byli aktivní ve *Freikorpsu*, což ve valném počtu znamenalo, že měli již zkušenost s používáním násilí. Dále byli přijímáni nezaměstnaní dobrovolníci, od nichž si sliboval věrnost za členství ve vrstvě „nové šlechty“. V roce 1934 získala SS nezávislost na SA. O dva roky později se Himmlerovi dostalo další pocty. Hitler jej pověřil plnou odpovědností za všechny policejní složky Třetí říše. Nosil titul *Reichsführer-SS und Chef der deutschen Polizei* (v překladu říšský vedoucí SS a velitel německé policie).¹⁰ Zasloužil se o rozdělení policie na dvě části a to na: *Sicherheitspolizei* (tajná policie) a *Ordnungspolizei* (pořádková policie).

Co se týče Himmlerova názoru na vraždění, nejednalo se o muže, který by měl v usmrcování zalíbení.¹¹ Na počátku války se dokonce bránil zahrnout zabíjení neozbrojených civilistů do ideálů SS. Svým mužům hlásal, že poprava pro ně musí zůstat nejtvrděší záležitostí v životě, nicméně nesmí projevit slabost. Zabíjení poté začal hájit tím, že pokud nebude zničen nepřítel, dojde ke zničení německého národa, což nemůže dopustit.

V říjnu 1939 byl Hitlerem jmenován na pozici šéfa nově zbudovaného Říšského komisariátu. Díky této pozici mohl Himmler organizovat germanizaci okupovaného východního území. O několik dní později předložil Himmler plán židovské kolonie na východě, do níž měli být postupem času přesídleni všichni Židé. Poté pro změnu přišel s plánem, který by využil Židy k práci. Až na konci roku 1940 si Himmler s Hitlerem plně uvědomili, že vize přesídlení Židů není realistická a ke splnění svých plánů musí přijít vyhlazování. I přesto se Himmler spoléhal, že většina Židů zemře na vyhladovění, nemoce či vyčerpání. Hitlerovi rozkazy byly ovšem jednoznačné. Himmler se proto musel postupně smířovat s myšlenkou, že musí dojít k úplné likvidaci židovských

⁷ HÖHNE, Heinz, *SS Elita ve stínu smrti*, Praha 2012, s. 64.

⁸ CAWTHORNE, Nigel, *Historie SS: Hitlerovy neslavné legie smrti*. Praha 2011, s. 32.

⁹ AILSBY, *Třetí říše*, s. 31.

¹⁰ BUTLER, Rupert, *Černí andělé: příběh Waffen-SS*, Brno 2005 s. 13.

¹¹ RHODES, s. 94.

obyvatel. V ten okamžik byly zmobilizovány Himmlerovy jednotky zvláštního nasazení. Himmlerovi byla dána pravomoc samostatně rozhodovat ve věcech týkajících se těchto skupin v nově nabytém území.

3. Počátek antisemitismu v Evropě

V době před druhou světovou válkou se Židé nacházeli v nelehkém postavením. V celé Evropě se začaly dostávat na povrch antisemitské nálady umocněné navíc pocitem, že z Židů se stává bohatá vrstva společnosti. Přestože se uvádí, že v roce 1933 bylo v Německu pouhé 1 % obyvatel Židů, bylo z tohoto jednoho procenta 16 % právníků, 10 % lékařů a 5 % spisovatelů.¹² To u některých lidí vyvolávalo pocit závidění, a proto se začalo razit heslo „*Die Juden sind unser Unglück*“ (Židé jsou našim neštěstím).¹³ Pro obyčejného německého občana se pod tímto heslem skrývalo nespravedlivé zastoupení Židů na vysokých pracovních pozicích. Nicméně pro nacistu toto heslo znamenalo mnohem více. Viděli v Židech hrozbu německé společnosti. Ve svém myšlení měli vnuknuto, že se Židé snaží zničit „silné rasy“¹⁴ a ovládnout svět. Tomu věřil především Hitler a Himmler.

Jako důkaz této údajné židovské konspirace předkládali dokument nazývaný *Protokoly siónských mudrců*.¹⁵ Jedná se o text, který líčí plán na dosažení židovské nadvlády. Po řádném prozkoumání dokumentu se ovšem ukázalo, že se jedná o podvrh, kde byly využity staré politické satiry, které se Židů vůbec netýkaly. Nicméně na počátku 20. století byl text hojně používán při propagaci antisemitismu.¹⁶

V roce 1933 byly vydány první zákony omezující Židy. Byl to např. Zákon o obnovení úřednického stavu, podle kterého mělo dojít k „rasové očistě“ státního aparátu. Další omezoval počty židovských žáků na německých školách na minimum. Série protižidovského zákonodárství vyvrcholila schválením tzv. Norimberských

¹² MCNAB, Chris, *SS 1923-1945: základní skutečnosti a údaje o Himmlerových oddílech SS : 2. světová válka v datech*, Praha 2010, s. 114.

¹³ GRABER, G. S., *Historie SS*, Praha 2015, s. 111.

¹⁴ Dle nacistické ideologie se takto nazývala árijská a nordická rasa.

¹⁵ SCHLÖGEL, Karl, TSCHÄPE Karl K., *Die russische Revolution und das Schicksal der russischen Juden*, Berlin 2013, s. 15.

¹⁶ KRYL, Miroslav a kol., *Rasismus, antisemitismus, holocaust*, Ústí nad Labem 2011, s. 113.

zákonů v roce 1935.¹⁷ Jeden z nejdůležitějších zákonů této sbírky byl zákon o říšském občanství. Právě říšské občanství bylo Židům odebráno a tím de facto přestali být německými občany. V právním slova smyslu se jednalo o to, že jim byla odebrána právní ochrana a veškerá politická práva.¹⁸ Zákony také dále zakazovaly manželské svazky mezi Židy a Němci, službu v armádních složkách, novinářinu, ale také provozovat praxi jako lékař, učitel nebo notář. Postupně se také Židům zabavoval veškerý osobní majetek a docházelo k zavírání jejich podniků.¹⁹ Situace byla natolik vyhrocená, že bylo otázkou času, kdy se proti těmto obyvatelům začnou konat činy násilného charakteru.

4. Křišťalová noc

První velká násilná akce se konala v noci 9. listopadu 1938. Označuje se v dějinách jako tzv. „Křišťalová noc“. Stalo se tak v reakci na atentát v Paříži dne 7. listopadu 1938, kdy polský žid Herschel Grynszpan zavraždil legačního tajemníka německého velvyslanectví Ernsta vom Ratha.²⁰ Při následném vyšetřování činu francouzskou policií bylo zjištěno, že Grynszpan se rozhodl takto jednat po zjištění, jak je zacházeno s jeho rodinou v Německu při nařízené emigraci. Dle jeho slov chtěl upozornit svět na události, které se v Německu právě odehrávaly.²¹

Dva dny po incidentu se v Mnichově konala oslava výročí puče z roku 1923. Této akce se účastnili Hitler a jeho nejbližší spolupracovníci. A právě na oné oslavě se Hitler dozvěděl, že vom Rath podlehl svým zraněním. Následně proběhl krátký rozhovor mezi Hitlerem a ministrem propagandy Goebbelsem. Na řadu měla přijít spontánní akce, která by ukázala pohoršení německého národa nad činem spáchaným Herschelem Grynszpanem. Okamžitě byli telefonicky informováni vedoucí pracovníci policejních složek a byly jim podány podrobné instrukce, jak mají dále postupovat. Během noci došlo k zatýkání židovských mužů, ničení židovských obchodů

¹⁷ EMMERT, František, *Holocaust*, Brno 2006, s. 14–15.

¹⁸ STRAUSS, Herbert Arthur, KAMPE Norbert, *Antisemitismus: von der Judenfeindschaft zum Holocaust*, New York 1985, s. 88.

¹⁹ Tamtéž, s. 145.

²⁰ MCNAB, s. 77.

²¹ GRABER, s. 138.

a vypalování synagog.²² Role Křišťálové noci v dějinách jednotek zvláštního nasazení byla velice klíčová. Právě za této situace je zcela zřejmé, že byli zapotřebí speciálně vycvičení muži pro přímou likvidaci Židů.

5. Počátek SS

Na počátku německé nacistické éry byl Hitler obklopen oddíly SA (*Sturmabteilung* v překladu útočné oddíly), do kterých byli přijímáni nezaměstnaní vojáci z první světové války. Tyto oddíly ovšem byly oddanější Ernstu Röhmovi než samotnému Hitlerovi. Ernst Röhm byl vojenský důstojník a spoluzakladatel těchto oddílů. Protože se Hitler nemohl spolehnout na členy „hnědých košil“, jak se těmto mužům přezdívalo, chtěl si vytvořit vlastní spolehlivější jednotky.²³

V roce 1923 byl Hitler po nezdařeném puči uvězněn. Když byl o rok později propuštěn, společnost byla rozdělena na malé soupeřící strany, a tak začal pracovat na vzniku své osobní stráže, jíž se staly SS (*Schutzstaffel* v překladu ochranné sbory) pod vedením Juliana Schrecka.²⁴ Ve chvíli, kdy organizaci dostal na starost Himmler, řady zájemců začaly růst. Členství mělo být pouze pro vybrané. Mezi podmínky patřil mimo jiné stáří mezi 25–35 lety, dva ručitele oddanosti osoby či nutnost tělesné zdatnosti.²⁵

V roce 1932 byla německou vládou zakázána činnost SA i SS kvůli pouličním bitkám, které vygradovaly na slavnostním pochodu. Následující rok se Hitler stal říšským kancléřem a potají posiloval své jednotky o tisíce mužů. V noci z 29. na 30. června 1934 vydal Hitler příkaz na akci známou jako „Noc dlouhých nožů“. Jednalo se o čistku, během které byly zavražděny přední osoby SA, včetně vůdce Ernsta Röhma. SS se tak staly samostatnými jednotkami, které přímo podléhaly Hitlerovi.

²² KRYL, s. 147.

²³ SCHNEIDER, Wolfgang, *Hitlerův černý řád*, Praha 2001, s. 58–62.

²⁴ FIALA, Josef, *"Österreicher" in den SS-Einsatzgruppen und SS-Brigaden: Die Tötungsaktionen in der Sowjetunion 1941-1942*, Hamburg 2010, s. 17.

²⁵ AILSBY, Christopher, *Waffen-SS, SS: nepublikované fotografie 1923-1945*, Praha 2000, s. 11.

6. Vznik jednotek *Einsatzgruppen*

Jednotky *Einsatzgruppen* se měly stát přímým nástrojem likvidace osob, které byly označené za nepohodlné, což byli především Židé, polská inteligence a sovětští partyzáni.²⁶ Jejich zaměření se během války postupně měnilo, až se z nich stali nelítostní popravčí, kteří bez váhání usmrcovali ženy i děti.

Historie vzniku pohotovostních jednotek sahá před druhou světovou válku. Jejich předchůdci byli označováni jako *Einsatzkommandos* (v překladu pohotovostní komanda).²⁷ Mezi jejich členy patřili příslušníci policie, gestapa a SD. Tyto jednotky ovšem ještě nebyly vraždící, jejich úkol byl spíše lidi zastrašovat. Co se týče jejich obětí, jednalo se o protivníky nacistů z řad politiků. *Einsatzkommandos* se osvědčila natolik, až z nich později vznikly *Einsatzgruppen*.²⁸

V roce 1938 došlo k tzv. anšlusu Rakouska a toto nově nabyté území bylo připojeno k Velkoněmecké říši.²⁹ Zde byla potřeba větší kontroly občanů, a právě proto se z příslušníků SD (*Sicherheitsdienst* v překladu bezpečnostní služba)³⁰ a SiPo (*Sicherheitspolizei* v překladu bezpečnostní policie) daly dohromady první *Einsatzkommandos*, která měla za úkol držet místní obyvatele v relativním klidu, který by vyhovoval německému nacistickému režimu. V době, kdy došlo k anšlusu, bylo pro Hitlera Rakousko vyřešené a pomalu začínal počítat s násilným řešením otázky Československa.³¹ Situace nakonec vygradovala konferencí v Mnichově konanou 29. září 1939, při které došlo na základě dohody k odtržení pohraničí Československa. A v této době byla již osvědčená komanda přejmenována na *Einsatzgruppen*. Měly dohlížet na relativní klid během vyklizení československého pohraničí a poprvé jim také bylo uděleno právo zabíjet. Neexistují ovšem důkazy, že by již v této jednotky vraždily, jejich charakter byl zatím spíše zastrašovací.

²⁶ STONE, David, *Hitlerova armáda 1939–1945*, Praha 2012, s. 38.

²⁷ MCNAB, s. 118.

²⁸ ANGRICK, Andrej, *Besatzungspolitik und Massenmord. Die Einsatzgruppe D in der südlichen Sowjetunion 1941–1943*, Hamburk 2003, s. 41.

²⁹ STONE, s. 27.

³⁰ Jednalo se o zpravodajskou službu.

³¹ VACEK, Jiří, KRUTINA, Jiří, *Vraždění po německu*, Praha 2011, s. 218.

7. Rozdělení jednotek a jejich organizace

Považuji za důležité zmínit, že zločiny spáchané *Einsatzgruppen* nebyly náhodné ani neorganizované. Na každou jejich akci přišel příkaz z velitelství SS. Dá se tedy říci, že se jednalo o muže vykonavače, nikoliv o muže, kteří rozhodovali.

K prvnímu rozdělení došlo, když byly jednotky použity při invazi do Polska. V té době byly *Einsatzgruppen* rozděleny do pěti skupin, které byly označovány vzestupně dle římských číslic.³² Každá *Einsatzgruppe* byla dále rozdělena na tzv. *Einsatzkommandos*, kterých bylo většinou pět. Tato komanda operovala jako samostatné jednotky. Jejich působení i aktivita ovšem spadala pod správu velitelů *Einsatzgruppen*.³³

Na každé akci *Einsatzgruppen* úzce spolupracovaly s německou armádou, která se v dané oblasti nacházela. Wehrmacht ovšem nemohl přímo zasahovat do jejich práce. Přesněji řečeno, mohl jim být nápomocen, ale nesměl akci nijak omezovat nebo se jí dokonce snažit zabránit. Ačkoli jednotky zvláštního nasazení nebyly součástí armády, platily pro ně většinou stejné vojenské předpisy.³⁴ Od běžných vojáků je také lišily nášivky státního znaku na levém nadloktí. To ukazovalo, že voják nepatřil k armádě. Ti znak nosili vyšíty na pravé straně hrudi.³⁵ Později vznikla na území Polska ještě další *Einsatzgruppe* očíslovaná jako VI.

V roce 1941 přišla změna v označování. Po napadení Sovětského svazu byly *Einsatzgruppen* rozděleny na 4 skupiny, tentokrát označeny písmeny A až D. Každá jednotka se skládala přibližně z 800 až 900 mužů.³⁶ Byli to především členové Gestapa, SD a NSDAP³⁷, civilní policie a skoro polovina pocházela z řad vojsk SS.³⁸ Jednotky se zformovaly ve městě Pretzsch, ležícím ve spolkové zemi Sasko. Na velkém území Sovětského svazu se rozdělily na 4 oddíly.³⁹ Každá jednotka byla přidělena k jednomu nebo více armádním sborům. *Einsatzgruppe A* vedená *Brigadeführerem* (generálmajor) Franzem Walterem Stahleckerem operovala se skupinou armád Sever v pobaltských

³² MCNAB, s. 122.

³³ HEADLAND, s. 23.

³⁴ STONE, s. 60.

³⁵ Tamtéž, s. 122.

³⁶ AILSBY, Christopher, *SS: Peklo na východní frontě*, Praha 1999, s. 117.

³⁷ NSDAP byla krajně pravicová nacistická strana. Po většinu její existence stál v čele Adolf Hitler.

³⁸ RIPLEY, Tim, *Dějiny Waffen-SS 1925–1945*, Praha 2011, s. 73.

³⁹ FIALA, s. 43.

zemích (Estonsko, Lotyšsko, Litva), které Stalin v roce 1940 obsadil a připojil k Sovětskému svazu. *Einsatzgruppe B* pod taktovkou *Brigadeführera* Arthura Nebeho prováděla čistky v Bělorusku a v centrálním Rusku, tedy na středním úseku východní fronty. *Einsatzgruppe C* působila na severní a střední Ukrajině a řídil ji dr. Otto Rasch a *Standartenführer* (plukovník) Otto Ohlendorf spravoval *Einsatzgruppe D*, která postupovala za 11. armádou na jižní Ukrajině, Krymu a Kavkaze.⁴⁰

7.1. Výcvik jednotek

Nyní bych chtěla přiblížit výcvik členů operačních jednotek. Výcvik se zásadně lišil podle etapy, ve které se válka právě nacházela. Před válkou a během jejího prvního roku trval základní výcvik šestnáct týdnů. Šlo především o to, vycvičit nově odvedeného brance v bojeschopného vojáka. Samotný drill byl rozdělen na tři stejně dlouhé části. V každém úseku si měl bravec osvojit práci v rámci stále většího vojenského celku. Postupně se naučil zacházet se zbraněmi jako byla puška, kulomet, pistole, ruční granáty a lehké minometné a protitankové prostředky. Osvojil si také vědomosti z oblasti protichemické ochrany a předávání a šifrování zpráv.⁴¹ Dbalo se také na fyzický trénink. Muži podstupovali velice náročné cvičební sestavy nebo vytrvalostní plavání.

Postupem války ale nebyl na tak dlouhý výcvik čas a muselo se sáhnout k razantnější krokům, jak celkově učení zkrátit. Celková doba výcviku nakonec trvala pouhých osm týdnů, což je jen polovina délky, která byla nastavena začátkem války. Tím ovšem skončil pouze základní typ výcviku. Dále byl voják povolán do tzv. pokročilého, kde setrval až do doby, než byl převelen ke své bojové jednotce. V pokročilém výcviku si voják osvojoval začlenění ve stále větší vojenské jednotce (rota, prapor). Po zakončení museli muži skládat formální přísahu Adolfu Hitlerovi a Německu.⁴²

V roce 1941 ovšem došlo ke změně a po takovém výcviku se z mužů stali pouze frontoví vojáci, kteří byli odveleni na frontu, nikoliv členové speciálních jednotek. Aby voják mohl vykonávat službu u komanda musel podstoupit další výcvik, který se konal

⁴⁰ AILSBY, SS: *Peklo na východní frontě*, s. 121.

⁴¹ STONE, s. 95.

⁴² AILSBY, SS: *Peklo na východní frontě*, s. 18.

v Pretzsch. ⁴³ Kurz trval poněkud kratší dobu a to jen tři týdny. Nekladl se zde takový důraz na fyzickou stránku, ale hlavně se zde novým členům snažili vštípit myšlenku o podřízenosti jejich budoucích obětí.

8. Zločiny spáchané *Einsatzgruppen*

I když *Einsatzgruppen* od samého začátku nazývám jako vraždící jednotky, jejich začátek byl zcela odlišný. Při jejich vzniku měly dokonce zcela zakázáno používat násilí nebo vraždit. ⁴⁴ Jako důkazní materiál nám poslouží Heyndrichův dopis ze dne 21. září 1939, který poslal velitelům jednotlivých *Einsatzgruppen*. ⁴⁵ Tento dopis byl předložen válečnému soudu v Norimberku. Z dopisu je zcela zřejmé, že členové *Einsatzgruppen* byli důležitým článkem při realizaci tzv. židovské otázky. Měli na starost např. přemísťování Židů z venkova do koncentračních měst, dohlížení na založení židovské rady starších, která byla odpovědna za hladký průběh deportací, ale také třeba za sčítání Židů na určitém území. ⁴⁶

Aby v důsledku deportace židovských občanů ⁴⁷ do koncentračních měst příliš neutrpěla německá ekonomika, měli muži z *Einsatzgruppen* dohlížet na arizace podniků. Ani tyto činy ale nemohli uskutečňovat bez řádné kontroly vyšších orgánů. Průběžně museli velitelé vypracovávat zprávy o okrsku, který jim byl přidělen. Zpráva musela obsahovat informace, jak plní výše zmíněné úkony. ⁴⁸

Bohužel válka si vyžadovala stále tvrdší postupy, a tak se pomalu měnila i pracovní náplň mužů z *Einsatzgruppen*. Na konci roku 1939 byl rozeslán příkaz, ve kterém stálo, aby byli Židé koncentrováni ve střežených čtvrtích. Následně Heyndrich vydal rozkaz k likvidaci Židů či polské inteligence na celém území Polska. ⁴⁹ Jejich akce byly velice dobře propracovány. Jeden z nejčastějších scénářů na počátku jejich působení byl přibližně takový - dorazily do měst či vesnic, kde se měli nacházet Židé. Poté byl vydán výnos, že se všichni Židé musí shromáždit na předem určeném

⁴³ KNOPP, Guido, *Holocaust*, Praha 2008, s. 13.

⁴⁴ SNYDER, Timothy, *Černá zem*, Praha 2015, s. 9.

⁴⁵ KRYL, s. 150.

⁴⁶ Tamtéž, s. 188.

⁴⁷ Židé byli především obchodníci.

⁴⁸ HUSSON, Edouard, *Heydrich konečné řešení židovské otázky*, Ostrava 2009, s. 80.

⁴⁹ MCNAB, s. 125.

místě. Následoval buď převoz do koncentračních táborů, nebo okamžitá smrt. A v některých případech okamžitá doslova.⁵⁰ Pokud byl počet lidí určených k popravě nízký, nikam se nepřepravovali, ale popravovali se na místě. Pokud bylo obětí více, byl promyšlen způsob, jak usmrtit co nejvíce lidí najednou a co nejrychleji. Buď tedy byli vehnáni do budovy, která byla následně zapálena, nebo je po skupinách odvážely na pole či do lesa za vesnici, kde byli beze svědků všichni povražděni vestoje nebo na kolenou.⁵¹ Těla pak byla naházena do roklí, které většinou musely vykopat samy oběti před smrtí.

Do roku 1941 byly takto popravovány ženy i děti.⁵² Jejich vraždění ovšem nebylo v tomto roce běžnou záležitostí a tyto činy se vykonávaly jen zřídka na přímý rozkaz velitele. Poté ale došlo ke zlomové situaci. V polovině roku 1941 dostal Arthur Nebe, velitel *Einsatzgruppe B*, zprávu, že se Himmler hodlá osobně zúčastnit jedné z masových poprav. Jednalo se o akci, kde mělo být povražděno kolem sta osob, z toho byla převážná část ženy a děti.⁵³ Vykonání poprav se ujalo *Einsatzkommando 8*, jemuž velel Otto Bradfische. Jak jsem již zmínila, vraždění dětí nebylo v této době ještě zcela běžnou věcí, proto se Bradfische zeptal Himmlera, kdo ponese za masové vraždění odpovědnost. Himmler mu oznámil, že rozkaz likvidovat Židy bez rozdílu pohlaví a věku přišel od samotného nejvyššího vůdce, tedy Adolfa Hitlera.⁵⁴ Když začaly být oběti přiváženy na místo poprav, byl zdokumentován rozhovor Himmlera s jednou z obětí. Himmler se optával, zda mladý muž je Žid a zda všichni jeho předci byli židovské víry. Když se mu na otázky nedostalo záporné odpovědi, konstatoval, že bohužel nemůže nic s jeho osudem udělat a tím ho de facto odsoudil na okamžitou smrt.⁵⁵ Jak později Arthur Nebe vypověděl u norimberského válečného soudu, při popravě stál přímo vedle Himmlera, kterému se již po pár výstřelech udělalo velice nevolno. Jeho tvář údajně zcela zbledla a Himmler nemohl v klidu ani stát. Dokonce osočil popravčí četou, že jejich střelecký um je velice špatný, protože mnoho obětí střelba neusmrtila, ale pouze vážně zranila.⁵⁶ Erich von dem Bach-Zelewski, důstojník Waffen-SS, si poté dovolil Himmlera upozornit, že se jednalo pouze o stovku mrtvých a že jeho muži jsou povinni konat takové zlo na tisících lidech. Na to Himmler jen

⁵⁰ CAWTHORNE, s. 92.

⁵¹ SNYDER, s. 139.

⁵² KNOPP, Guido, *Wehrmacht*, Praha 2007, s. 149.

⁵³ GRABER, s. 198.

⁵⁴ RHODES, s. 142.

⁵⁵ KNOPP, *Holocaust*, s. 104.

⁵⁶ HEYDECKER, Joe, LEEB, Johannes, *Norimberský proces*, Praha 2007, s. 482.

odvětil, že zabíjení mu samozřejmě nedělá radost, ale že od svých mužů očekává svědomité plnění úkolů. Himmler poté cestoval okolo Minsku, kde shlédl nemocnici s psychicky postiženými lidmi, kterou měl pod správou Nebe. Himmler vydal rozkaz tyto lidi zlikvidovat, avšak podotkl, že ve střelbě nevidí zrovna nejhumánnější způsob vraždění. Následně Nebe žádal o povolení pacienty zabít dynamitem. Z řad velitelů pronikaly námitky, že lidé nejsou žádní „pokusní králíci“. Himmler ovšem experiment povolil. Nebe poté experimentoval krom zmíněného dynamitu také s oxidem uhelnatým.⁵⁷ Po události, které byl Himmler svědkem, přišel rozkaz, že ženy a děti mají být usmrcovány jen v plynových vozech. Od této doby docházelo k jejich vraždění stále častěji.⁵⁸

Postupem času bylo stále aktuálnější téma, jak zabránit osobnímu kontaktu s oběťmi. Začaly se vymýšlet nové postupy, jak vykonavače poprav ušetřit traumatického prožitku. Především v nemocnicích existovaly na takové pokusy vhodné podmínky. Proto se na Himmlerův rozkaz začaly hledat metody zabíjení pomocí různých léků. V nemocnicích, kde byly hospitalizovány duševně postižené děti, se podávaly barbituráty a opiáty, což jsou léky, které mají vysoký tlumící účinek na centrální nervovou soustavu. Nebe měl na starosti tajné dodávky těchto opiátů do nemocnic díky svým kontaktům, ke kterým přišel, když působil jako šéf Ústřední kanceláře říšské kriminální služby. Později ovšem zjistili, že takto likvidovat i dospělé osoby je neefektivní. Nejenomže jim museli podávat znatelně větší dávky, ale především účinky byly oproti dětským pacientům velice pomalé. Na řadu přišlo i experimentování s oxidem uhelnatým, což je bezbarvý plyn bez zápachu. A právě toto experimentování se stalo mezníkem v historii zabíjení. První pokusy se zplynováním proběhly už na konci roku 1939 ve staré vězeňské budově v Brandenburgu, kde bylo takto zabito osm postižených mužů. Přítomni byli i vedoucí představitelé jednotek zvláštního nasazení.

Co se týče pokusů s dynamitem, nechal Nebe povolat předního chemika Alberta Widmanna a spolu tuto látku zkoumali.⁵⁹ Nálož dynamitu nechali nainstalovat do betonové místnosti, kde byli uvězněni ruští duševně nemocní pacienti. Toto zabíjení se nejenomže neosvědčilo, ale jednalo se o zcela katastrofický pokus. Dynamit zničil

⁵⁷ AILSBY, SS: *Peklo na východní frontě*, s. 122.

⁵⁸ WILDT, Michael, *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburg 2008, s. 548.

⁵⁹ RHODES, s. 147.

celou stavbu a části těl rozmetat po okolí. Nebe svoje experimentování s látky odůvodnil tak, že jeho muži jsou zabíjením už psychicky zničeni a že po nich nemůže žádat, aby ještě zabíjeli duševně nemocné pacienty. Nešlo mu tedy vůbec o oběti ale o své muže, kterým chtěl snížit psychický nátlak z poprav.

Situace okolo zabíjení žen a dětí se začala na veřejnosti probírat až v roce 1943, v důsledku splnění podstaty idey konečného řešení. Himmler přišel s tezí, že nelze nechávat naživu ženy a děti z důvodu, že by z nich vyrostla generace „mstitelů“.⁶⁰ Tato verze odůvodnění vraždění byla také poslána velitelům jednotlivých *Einsatzgruppen*. Dokonce se takto obhajoval Otto Ohlendorf, velitel *Einsatzgruppe D*, u norimberského soudu. Uvedl, že rozkaz jednoduše uposlechl už jen z důvodu, že v něm spatřoval vizi trvalé bezpečnosti pro německou společnost.⁶¹

Ohledně jiných způsobů vraždění je v dějinách znám pojem *Sardinienpackung* (v překladu balení sardinek). Oběti si musely lehnout tváří dolů do již předem vykopané prohlubně, načež byly zastřeleny přímou ranou do šíje. To ovšem znamenalo, že lidé byli přinuceni tváří ulehnout na zakrvácené a mrtvé oběti. Dokonce byla tato metoda vychvalována, protože se výborně využila kapacita hrobu. Vraždivo tak *Einsatzkommando* vedené Friedrichem Jeckelnem, který tento způsob vraždění začal používat ve městě Šepetovka na Ukrajině.

Jednotky *Einsatzgruppen* působily i na západní frontě, nicméně zde měly odlišnou pozici. Působily zde prakticky jen v administrativní sféře. To znamená, že zastupovaly pozice policejní a zpravodajské. Nicméně jejich poklidné žití v západní části Evropy netrvalo dlouho a již v roce 1941 byly povolány zpět na východní frontu, kde dostaly pokyny nelítostně zabíjet.

Psychická připravenost byla velice důležitá pro budoucí popravčí. Dle pozdějších analýz byla většina členů skupin zvláštního nasazení fanatickými nacisty. Udává se, že není možné v člověku s normálními morálními hodnoty vyvolat pocit, že vraždění, ač za dobro národa, je správná věc.⁶² 90 % obyčejných německých občanů by za války takové činy nebyli schopni vykonat. Popravčími byli převážně dlouhodobí

⁶⁰ KRYL, s. 159.

⁶¹ RHODES, s. 109.

⁶² PAUL, Kluge, *Nationalsozialistische Europa-Ideologie*, in: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, sešit 3/1955, s. 265.

nacisté a extrémisté. Všichni byli vychováni v přesvědčení, že nejzákladnějším stmelovacím prvkem celé armády je plnit příkaz bez rozmyšlení, ač se jednalo o násilí či vraždění. Dále bylo považováno za klíčové vštípit vojákům, že nesmějí spekulovat, jestli jejich činy jsou opodstatněné. Rozkaz od nařízeného bylo vždy nezbytné vykonat.⁶³

Důležité je také uvědomit si skutečnost, že jednotky zvláštního nasazení pracovaly jen na území, které bylo okupované Wehrmachtem. Nikdy se nepodílely na žádné akci na německém území. To znamená, že svoje činy vykonávaly mimo dosah domácího veřejného mínění a ještě ke všemu disponovali právem zabít každého, kdo by s jejich činy nesouhlasil. Výhodou při vykonávání jejich práce byl fakt, že oběti hovořily jiným jazykem a pocházely z jiné kultury, tím myšleno zcela jiný styl oblékání, jiné rysy apod.. Tím pádem členům *Einsatzgruppen* nepřipadalo, že by zabíjeli osoby sobě známé. Velitelé svým vojákům vždy před akcí zajišťovali zvýšené dodávky tvrdého alkoholu a cigaret.⁶⁴

Všichni nedokázali tento nátlak na psychiku unést. K pochopení rozdílnosti chování nám dopomůže svědectví *Gruppenführera* Maxe Thomase, který nějaký čas vedl *Einsatzgruppe C*. U soudu vypověděl, že se nedalo předejít, aby k jednotkám nebyli přijati i muži, kteří svou službu snášeli po psychické stránce velice špatně. Postupem války bylo třeba neustále doplňovat řady vojáků, ale už nebylo tolik času na to, každého detailně prověřovat. U některých mužů byly pozorovány neovladatelné záchvaty pláče a velmi častým projevem traumatu byla dočasná impotence. Dokonce je znám případ, kdy jeden z členů *Einsatzkomanda* po osobní účasti na popravě podlehl psychickému nátlaku a v ubikaci pro vojáky začal kolem sebe bezhlavě střílet, přičemž zranil několik mužů.⁶⁵ I v *Einsatzgruppe A* se vyskytly problémy. Štábní důstojník zde hlásil, že vojáci mají sklony k alkoholismu, a dokonce byla z této oblasti hlášena i jedna sebevražda. Himmler zřídil pro psychicky zničené vojáky zotavovnu nedaleko Berlína. Když do každodenní práce skupin zvláštního nasazení bylo zařazeno i zabíjení dětí a žen, byly založeny také odpočinkové oblasti, kde se vojáci psychicky zotavovali.

Velký psychický nátlak se podepisoval také na jednotlivé velitele skupin. V únoru 1942 musel být převezen do Německa velitel SS Erich von dem Bach-Zelewski

⁶³ AILSBY, SS: *Peklo na východní frontě*, s. 183.

⁶⁴ SNYDER, s. 151.

⁶⁵ RHODES, s. 154.

kvůli zdravotním problémům s hemoroidy. Časem se ovšem ukázalo, že jeho problémem bylo psychické zhroucení, jež mu způsobovalo dokola se opakující traumatizující záblesky vzpomínek na popravy Židů. Byly mu povoleny dva měsíce léčení, poté se ale bez ohledu na svůj zdravotní stav opět musel vrátit do Ruska, aby organizoval další pogromy.

V jednotkách zvláštního nasazení byli rozdělováni muži na ty, kteří opravdu jen plní rozkaz pro blaho svého národa a na ty, co páchali nemorální činy s radostí. Pokud totiž voják někoho usmrtil bez toho, aby obdržel rozkaz, byl označen za člověka, jenž ztratil kontrolu sám nad sebou. V žádném případě ale nebyl vyloučen z armádního sboru. Většina velitelů jednotlivých komand později vypověděla, že se snažili dělat popravy co nejhumánněji. Zejména se snažili o to, aby z vojáků nevytvořili lidské „zrůdy“, ale jen dobré vojáky a skutečné nacisty věrné svému vůdci Adolfu Hitlerovi.⁶⁶ Ač byly snahy zabránit tomu, aby si vraždění vojáci užívali, samozřejmě se našly jednotky, kde se násilí bralo jako druh zábavy. Taková jednotka patřila pod *Einsatzgruppe B* a velel ji Gerhard Erren. Jeho vojáci nacházeli zálibu ve střílení těhotných žen do oblasti břicha nebo nutili Židy podrobit se tělesné prohlídce ve smyslu, že jim kontrolovali pohlavní orgány, zda v nich neschovávají šperky. Jeden voják dokonce před očima matky rozbil dítěti lebku o karoserii auta takovým způsobem, že mozková tkáň nemluvněte odletěla na matku.⁶⁷

Další masakr, kde byly použity neobvyklé způsoby, se udál v průběhu listopadu 1941 v polském městě Konin, ležícím na řece Warta. Němečtí vojáci vyzvali Židy, aby se shromáždili a připravili na cestu. Nákladními automobily je dopravili do lesa, který se rozprostíral za městem. V něm zely dvě obrovské jámy, do kterých byli Židé zcela nazí násilně vehnáni. Po naplnění prohlubně, kdy doslova lidé stáli na sobě, přijeli k místům cisterny. K té začali němečtí vojáci připojovat hadice. Netrvalo dlouho a na zcela vyplašené Židy začali stříkat oxid vápenatý smíchaný s vodou. Reakcí těchto dvou látek vzniká velice silná žíravina, která oběti rozežírala zaživa několik hodin. Jednalo se o pokus, kdy jednoduše chtěli spojit vraždění a likvidaci obětí v jeden úkon.⁶⁸ Během tohoto masakru bylo usmrceno přibližně osm tisíc Židů.

⁶⁶ SNYDER, s. 137.

⁶⁷ RHODES, s. 186.

⁶⁸ Tamtéž.

Nelze říci, že touhu po brutálních způsobech vraždění měli v sobě všichni. Je třeba si uvědomit situaci, do které byli vojáci postaveni. Pokud dostali rozkaz zabíjet a odmítli by, čekala by okamžitá smrt velice pravděpodobně je samotné. Pro reálnou představu, jak moc byli němečtí vojáci za neuposlechnutí rozkazu popravováni, nám poslouží údaj, jenž nám uvádí průměrný počet obětí za měsíc v letech 1939 až 1945. Toto číslo čítá přibližně sto mužů, včetně těch, jež byli popraveni za dezertaci.⁶⁹ Německým vojákům bylo od začátku vštěpováno, že musejí projevat odvahu, sebezapření a ochotu činit oběti nikoliv kvůli materiálním záležitostem, ale kvůli cti a lásce k vlasti a svému národu.⁷⁰ Takovou situaci nám např. dokumentuje výpověď vojáka Bruna Menzela, jehož prapor se podílel na vraždění Židů v Minsku. Den před genocidou za vojáky přišel jejich velitel, aby je seznámil s plánem akce. Byla jim také položena otázka, zda se akce chtějí zúčastnit. Nikdo se neopovažoval odpovědět záporně, jelikož by tak údajně v jednotce prokázal zbabělost.⁷¹

8.1. Spolupráce s armádou a místními obyvateli

Bylo zcela obvyklé, že Wehrmacht byl svědkem vraždících akcí. Nicméně jsou přímé důkazy i o tom, že při spoustě poprav tito muži osobně vypomáhali. Je zdokumentována velice blízká spolupráce *Einsatzgruppe A* s tankovými uskupením 4 pod velením plukovníka Ericha Hoepnera. Ten jednotkám zvláštního nasazení umožňoval, aby svou práci vyvražďování vykonávali ihned po obsazení nových území. Nebylo totiž zcela typické, aby *Einsatzkommandos* postupovala bezprostředně za bojovou linií. Ale Hoepner viděl v této okamžité likvidaci Židů přínos bezpečnosti jeho vojákům.⁷² Přes tuto určitou ochotu podílet se na vraždění se objevovaly stížnosti na brutální způsoby. Ovšem ve většině případů zůstaly od vedoucích pracovníků buďto bez povšimnutí, nebo byly ještě stěžující straně odejmuty kompetence. Generální a důstojnický štáb neměl takřka na výběr. Pokud by se stížnostmi začaly zabývat, porušily by pak přísahu věrnosti Hitlerovi, která jednoznačně zakazovala kritiku vedení politiky státu.⁷³

⁶⁹ STONE, s. 105.

⁷⁰ HARWOOD, Jeremy, *Hitlerova válka*, Praha 2015, s. 173.

⁷¹ KNOPP, *Wehrmacht*, s. 150.

⁷² Tamtéž, s. 151.

⁷³ STONE, s. 104.

Stížnost podal také major Roesler z 528. pěšího pluku, jenž se stal svědkem jedné velice brutální akce. Na vlastní oči spatřil přibližně osmimetrový vykopaný hrob plný mrtvých těl. Jak jeho zpráva o události popisuje, stěny hrobu byly zcela nasáklé lidskou krví. Zjevil se mu obraz plný bolesti a utpení, poněvadž spousta obětí byla přes několikanásobné postřelení stále naživu a při vědomí. Okolo prohlubně postávala skupina vojáků, jež patřila k jednotkám *Einsatzgruppen*. Tuto stížnost Roesler předal svému velícímu důstojníkovi generálovi Schierwindovi, kde také ale pravděpodobně zůstala. Odpovědi či vysvětlení se majorovi nikdy nedostalo.⁷⁴ Vojáci Wehrmachtu, kteří vypomáhali při masových vraždách, měli v oblibě akce fotograficky zdokumentovávat. Postupem času proto někteří armádní velitelé zakazovali svým mužům, účastnit se těchto akcí, pokud to neměli uděleno příkazem.⁷⁵

Spolupracovali ovšem i s obyčejnými lidmi. Pokud mělo dojít ke shromáždění Židů a někteří se schovali nebo chtěli uprchnout, vždy se ve vesnici nebo městě našel někdo, kdo s *Einsatzgruppen* spolupracoval a takové lidi nahlásil. Nikdy by samotné jednotky nedosáhli takového počtu zavražděných, kdyby jim takoví lidé nenapomáhali. V Litvě byla situace dokonce taková, že místní policie ani nemusela zasahovat do vraždění. Němci zde byli považováni za osvoboditele země od sovětského teroru. Ochota spolupracovat byla tedy obrovská. Dokonce je zdokumentována situace - působení tzv. Smrtonoše z Kaunasu - jehož právě jméno bohužel není známo. Nicméně lze z dostupných pramenů zjistit, že se jedná o světlovlasého muže ve věku pětadvaceti let.⁷⁶ Na jeho vraždění, kdy ubíjel Židy dřevěnou holí, se scházelo celé město a to včetně žen a dětí. Ty nejenomže vše dychtivě sledovaly, ale dokonce tomu tleskaly.⁷⁷

Lidé ochotní páchat zvěrstva, se ovšem vyskytovali i na jiných územích Evropy. Také v Rumunsku docházelo k výborné spolupráci mezi místní policií a Waffen-SS. Ukrajinci byli najímání na práci udavačů a byla z nich vytvořena dobře organizovaná síť agentů. Dá se uvést, že po celé východní Evropě se tvořily dobrovolné policejní milice z místního antisemitsky smýšlejícího obyvatelstva, které asistovaly speciálním jednotkám. Tyto milice se nazývaly *Schutzmannschaften*, zkráceně nazýváno *Schuma*.⁷⁸ Někteří dobrovolníci, kteří se osvědčili jako dobří válečníci, byli dokonce přijímáni

⁷⁴ GRABER, s. 201.

⁷⁵ KNOPP, *Wehrmacht*, s. 154.

⁷⁶ RHODES, s. 47.

⁷⁷ REES, Laurence, *Nacisté: dějiny varují*, Praha 2008, s. 145.

⁷⁸ WILLIAMSON, Gordon, *Waffen-SS*, Brno 2007, s. 116.

do Wehrmachtu. Hitler s těmito bojovníky neměl dlouhodobé plány. Neustále se jednalo o lidi z východu, kteří u něj byli vnímáni jako „podlidé“, a ti zkrátka narozdíl od obyvatelů západní Evropy neměli nárok na žádnou úlohu v německém novém světě.⁷⁹

V lotyšské Rize vzniklo speciální komando z místních obyvatel, které vedl jednatřicetiletý právník Viktors Arajs.⁸⁰ Kommando, kterému se přezdívalo „Hromový kříž“, se skládalo z přibližně tří set mužů, kteří pracovali souběžně s *Einsatzgruppe A*.⁸¹ Jejich operace byly prováděny hlavně v časných ranních hodinách, kdy příslušníci vyhnali oběti z domu a zastřelili je. Odměnou za jejich činy byl většinou alkohol nebo jídlo. S množstvím rozkazů potřebovala být jednotka stále mobilnější. Začali tedy využívat modré švédské autobusy, kterými se dopravovala do dalších měst. Plnili jednoduchý rozkaz, jenž jim nařizoval proměnit tyto oblasti v tzv. *judenfrei* (v překladu území bez Židů). Modrý autobus se stal v Lotyšsku symbolem postrachu a smrti.⁸² Postupem času ale tato jednotka ztratila na významu. Židé v malých obcích byli usmrceni nebo převezeni a ve městech byla zřízena ghetta. Již koncem roku 1941 byl tento oddíl rozpuštěn a mnoho mužů vstoupilo do řad Lotyšské legie bojující po boku Wehrmachtu.⁸³

Také v Daugavpilsu, což je druhé největší lotyšské město, napomáhaly místní dobrovolné jednotky. Oficiálně zde působilo *Einsatzkommando 3* pod vedením *Obersturmführera* (nadporučík) Joachima Hammana. Lotyšské pomocné sbory asistovaly u poprav čtyř stovek dětí z místního sirotčince. Zde šokovaly svým způsobem zabíjení nejmenších dětí. Vyhazovaly je do vzduchu a v letu do dětského tělíčka vystřelily. Konaly tak z důvodu, že pokud by děti střelily na zemi, byla zde vysoká pravděpodobnost, že kulka proletí tělem a ještě se odrazí.⁸⁴ Celkově se počty lotyšských dobrovolníků vyšplhaly ke 20 tisícům mužů.⁸⁵

Otázkou zůstává, co místní lidi hnalo proti Židům, že byli nejenomže ochotní, ale přímo dychtiví vykonávat práci vraždění. Samozřejmě to byl v první řadě dlouho

⁷⁹ AILSBY, SS: *Peklo na východní frontě*, s. 113.

⁸⁰ FIALA, s. 68.

⁸¹ AILSBY, *Hitlerovi renegáti*, Český Těšín 2008, s. 148.

⁸² SNYDER, s. 156.

⁸³ RHODES, s. 178.

⁸⁴ SNYDER, s. 170.

⁸⁵ WILLIAMSON, s. 116.

zakořeněný antisemitismus. Nalezneme ovšem i další důvody motivace k zabíjení, jako byl např. chtíč po vyrovnání osobních účtů či touha po obohacení. Zvláště v Litvě a na Ukrajině byl hnacím faktorem proti sovětským vojákům strach z hrůzné komunistické nadvlády.⁸⁶

9. Pogromy ve východní Evropě

9.1. Masakr v Kamenci Podolském

Přes 35 tisíc Židů prchalo před nacisty z Rakouska, Polska, Německa a Československa. V době před vypuknutím akce Barbarossa dočasně našli útočiště v Maďarsku. Jednalo se o riskantní čin již od počátku. Maďarsko bylo zemí, která jako první v Evropě přijala antisemitské zákony a vládli zde fašisté. Přesto zde byly zorganizovány uprchlické tábory, kam se Židé mohli uchýlit po svém nahlášení na místním úřadu pro dohled nad cizími státními příslušníky. Když se Maďarsko připojilo k útoku na Sovětský svaz, začaly se objevovat první ohlasy proti seskupování Židů. V zemi vládl admirál Miklós Horthy, který v roce 1919 svrhl Maďarskou republiku rad a následujícího roku nastolil autoritativní režim.⁸⁷ Horthy vytvořil plán na vyhoštění Židů, který přednesl parlamentu. Ten jej 12. července 1941 potvrdil. Následně byla vydána směrnice, podle níž se Židé měli připravit na přesun. S sebou si mohli vzít jídlo na tři dny, nejnnutnější osobní věci a peníze v hodnotě tří dolarů.

Už na konci července se akce plně rozjela. Všichni Židé z uprchlických táborů byli postupně deportováni nákladními automobily přes Karpaty ke hranicím, až do města Kőrösmező⁸⁸. Tam je převzali Němci a transportovali je do Kolomiji. Jednalo se o část Ukrajiny, která byla pod přímou správou Německa. Odtud museli pochodovat pěšky 153 kilometrů do Kamence Podolského.

Během jednoho měsíce zde shromáždili přes 16 tisíc Židů. S takovým počtem zajatců přišly i první problémy. Dostávali se do přímého kontaktu s Wehrmachtem a zdržovali jejich přesun. Problémy, které vznikly s deportací, Maďaři převážně ignorovali. Razantně odmítli Židy přijmout zpět, ba naopak posílali další. Kvůli nadále

⁸⁶ AILSBY, SS: *Peklo na východní frontě*, s. 125.

⁸⁷ RHODES, s. 124.

⁸⁸ Maďarský název města Jasiňa ležícího na dnešní Podkarpatské Rusi.

nesnesitelné situaci se konala porada ve Vinnycj, které se zúčastnil i *Obergruppenführer* (generální plukovník) Friedrich Jeckeln. Tato schůze se konala 25. srpna 1941 a Jeckeln zde vyslovil své očekávání, že likvidace Židů by měla být úspěšně provedena do začátku září. Masové vraždění probíhalo ve dnech 27. až 29. srpna.⁸⁹ Židé museli pochodovat dalších patnáct kilometrů k obrovským jámám, které vznikly při bombardování. Zde se museli svléknout a následovala vražedná palba ze samopalů ze strany mužů skupin zvláštního nasazení. Během tří dnů zde bylo usmrceno na 16 tisíc uprchlíků z Maďarska a dalších 7 700 Židů přímo z Kamence Podolského.

Poprvé se jednalo o akci, kde skupiny zvláštního nasazení usmrtily během jediné akce přes 20 tisíc obětí. Když se o masakru v Kamenci Podolském dozvěděl maďarský parlament, ihned zastavil veškeré transporty. Samozřejmě věděli, že Němci s Židy nebudou zacházet nějak přívětivě. Nevěděli ovšem, že posílají tisíce lidí na smrt.⁹⁰

9.2. Masakr v Bílé Cerkvi

Tato akce je důležitá k vysvětlení, jak psychicky obtížná byla pro vojáky likvidace dětí. Bílá Cerkva je město přibližně 80 kilometrů vzdálené od Kyjeva. Vraždění zde bylo na denním pořádku, ale zabíjeni byli především muži. Vojáci ale nevěděli, jak mají jednat s dětmi a ženami židovského vyznání. Všechny je shromáždili a uvěznil v jednom velkém domě, který se nacházel blízko ubikace vojáků.⁹¹ Z domu se ozýval neukojitelný dětský nářek. Tato informace se dostala i ke dvěma polním kněžím Wehrmachtu, kteří se okamžitě k místu vydali. Mysleli si, že jde o svévolnou akci místní ukrajinské milice, a proto vše chtěli řádně vyšetřit.

Po příjezdu našli přes 100 dětí utiskovaných v malé místnosti, kterou hlídal jediný voják ukrajinského původu. Vyhladovělé a dehydratované děti ležely na studené podlaze ve vlastních výkalech. Nacházela se zde několikaměsíční batolata i děti v předškolním věku. Starší chlapci bojovali proti hladu škrábáním omítky ze zdi, kterou konzumovali.⁹² V další místnosti byly uvězněny ženy. Všichni postrádaly především

⁸⁹ RHODES, s. 125.

⁹⁰ KRYL, s. 176.

⁹¹ KNOPP, *Wehrmacht*, s. 153.

⁹² RHODES, s. 126.

vodu. V místnostech bylo horko a některé děti začaly z nedostatku příjmu tekutin blouznit.

Kněží se snažili především zajistit, aby do domu nikdo další nevstoupil. Obávali se totiž o dobrou pověst místní armády. Až jako druhotnou záležitost začali řešit, zda má být dětem přinesena voda. Poté předali zprávu podplukovníkovi *Einsatzkommando* Helmuthovi Groscurthovi.⁹³ Ten se vydal na osobní prohlídku a našel zde vše, co bylo ve zprávě popsáno. Některé děti byly dokonce obaleny mouchami. V tu chvíli se také dostavil poddůstojník Waffen-SS. Groscurthovi bylo řečeno, že rodiče jsou už mrtví. Mělo tedy dojít i k likvidaci dětí. Přestože se Groscurth nechtěl vzepřít rozkazu, obrátil se ještě na svého velitele, od kterého žádal potvrzení akce. Ten mu sdělil, že s vražděním dětí nebyl ještě obeznámen, ale že pokud takový rozkaz byl dán, tak se musí vykonat co nejdříve. Groscurth přesto trval na potvrzení rozkazu z vyšších míst. Ti ho nicméně odkazovali na další a další osoby. Nikdo s takovou akcí nechtěl mít nic společného. Až dalšího dne se sešli zástupci skupin zvláštního nasazení a Waffen-SS, aby vyřešili nejasnosti, ohledně udělování rozkazů.⁹⁴ O osudu dětí měl nakonec rozhodnout velitel Walter von Reichenau. Ten na vykonání akce bezpodmínečně trval.⁹⁵

Začalo se řešit, kdo má akci vykonat. Mladým vojákům nechtěli úkol dát, protože nevěděli, jak by jim vysvětlili, že tak hanebný čin je pro dobro Německé říše. Jiní ale argumentovali, že se takové činy nemohly vyžadovat po starších vojácích, kteří měli sami doma děti. Nakonec pro tuto akci byla zvolena místní ukrajinská milice a *Einsatzkommando* mělo pouze dohlížet a vypomáhat.⁹⁶

Děti byly k předem vykopanému hrobu přivázeny na vleku traktoru. Poté musely dojít k okraji prohlubně, kde byly zastřeleny. Starší děti musely dokonce nést ty mladší, a ty jim byly zabity přímo v náručích. Celá akce trvala jen několik hodin.

9.3. Operace Barbarossa

V červnu roku 1941 Wehrmacht začal postupovat směrem na východ do Sovětského svazu, kde začal proti SSSR válku. Tato akce je v dějinách známa pod názvem operace

⁹³ KNOPP, *Holocaust*, s. 79.

⁹⁴ RHODES, s. 128.

⁹⁵ KNOPP, *Wehrmacht*, s. 154.

⁹⁶ FIALA, s. 70.

Barbarossa a otevřela východní frontu druhé světové války.⁹⁷ Jedná se o největší akci, ve které se zvláštní jednotky angažovaly.

9.3.1. Kaunas

Několik dnů poté, co Wehrmacht započal svou akci, se připojily i skupiny zvláštního nasazení. Jejich první snažení podnítit antisemitické nálady se konalo ve městě Kaunas ve střední Litvě, kde působila *Einsatzgruppe A*.⁹⁸ Ve městě tvořili takřka třetinu obyvatel Židé. Přímo v tomto městě měli němečtí vojáci poměrně lehkou práci. V Kaunasu se nacházely velice kvalitně vyzbrojené jednotky litevských příznivců nacismu, které s nadšením pomáhaly německým vojákům. Později se dokonce z těchto místních neformálních seskupení vytvořily dvě pomocné vojenské jednotky, jejichž vůdci byli místní novinář Algirdas Klimaitis a lékař Zigonys.⁹⁹ Na konto těchto mužů jsou připsány tyto činy: vypalování synagog i domů, rabování obchodů a vraždění židovských obyvatel. Za první dva dny aktivity těchto místních vojáků padly na 4 tisíce litevských Židů.

Ti co nepadli do spárů litevských antisemitů, byli odvedeni do vězení a poté přepraveni na místní pevnost, na které nebylo kruté vraždění tak okázalé. Toto místo se nazývalo Pevnost VII. Děti a ženy byly odvedeny do podzemních kasáren, kde byly drženy bez vody a potravy. Dostaly rozkaz, aby seděly a nemluvily. Kdo neuposlechl, byl bez milosti zabit. Ženy byly nuceny tancovat zcela neoděnné pro pobavení místních vojáků a některé byly dokonce znásilňovány.¹⁰⁰ Takto byly drženy po několik dní. Poté se jim otevřely brány pevnosti a byly propuštěny. Vraždění ještě nedosáhlo takové fáze, aby si vojáci dovolili popravovat ženy a děti bez obavy, že by vzbudili pohoršení v německých kruzích. Téměř naprostá většina uvězněných mužů byla v pevnosti postřílena. Ostatní Židé byli vehnáni do ghetta, které nesměli opustit. Útočiště zde nacházelo několik tisíc Židů. Pro jednotky zvláštního nasazení bylo klíčové, co nejdříve zlikvidovat židovskou inteligenci. Používali proto důmyslnou strategii, kdy nařídili židovské radě vybrat 500 odborníků (lékaře, právníky, inženýry...) na práci. Těmto zvoleným lidem byla přislíbena práce uvnitř budovy, šetrné zacházení a především

⁹⁷ HARWOOD, s. 106.

⁹⁸ HEADLAND, s. 60.

⁹⁹ RHODES, s. 48.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 50.

denně teplá strava, skládající se ze tří jídel. Když vezmeme v úvahu hrůzné hladovění v ghettu, nemůže nás překvapit, že zájem, dostat se do „vyvolené“ skupiny, byl velice markantní. Ti, kteří za prací odešli, se už nikdy do ghetta nevrátili. Po několika týdnech, kdy o nich rodiny neměly sebemenší zprávy, začali Židé v ghettu naléhat na radu, aby o jejich nejbližších sehnali nějaké informace. Později se dozvěděli, že všech 534 odvedených Židů na práci bylo téhož dne zastřeleno.¹⁰¹ Tak jednoduše se podařilo německým vojákům vyhledit židovskou inteligenci v Kovně.

Byla ovšem otázka času, kdy usmrcování započne v samotném ghettu, které bylo rozdělené na dvě části. 4. října 1941 se začalo s pogromem v malém ghettu, které mělo kapacitu 2 500 Židů. Tito Židé byli rozděleni na dvě skupiny. Jednu tvořili ti, kteří vlastnili tzv. pracovní propustky a smrti byli zatím ušetřeni. Zbylí měli být okamžitě popraveni. Tentokrát se měla místem výkonu poprav stát Pevnost IX. Statistiky tentokrát uvádí mrtvých 300 mužů, 1 100 žen a 500 dětí.¹⁰²

Ve velkém ghettu nastal zlomový den 28. října 1941. Do města dorazil rozkaz, že příští ráno se mají všichni shromáždit na náměstí Demokracie. Ti, co by neuposlechli, čekala okamžitá smrt. Dostali také příkázáno se rozdělit podle toho, na jakou práci byli přiděleni (dělníci stavějící leteckou základnu nedaleko Kaunasu, členové židovské rady, klempíři...). Té noci se v ghettu konzumovalo velké množství alkoholu, který Židé nechtěli nechat pro německé vojáky. Ráno 29. října se shromáždil na náměstí dav. Vše bylo velice dobře organizované a každý věděl kam se má na velké prostranství postavit. Co ale nevěděli, bylo to, která strana náměstí představuje život a která smrt. S ubíhajícím časem se ovšem situace začala vyjasňovat a bylo zřejmé, že strana, na níž se začali shromažďovat staří a nemocní lidé, nepředstavovala příznivý osud. Selekcce lidí byla velice dlouhá a ačkoli se začalo stmívat, lidé neustále postávali na náměstí. Až v pozdních hodinách bylo deset tisíc lidí posláno do malého ghetta, které bylo s větším spojené dřevěným mostem.¹⁰³ Ostatní dostali povolení se vrátit do svých domů a tentokrát se vyhnuli smrti. Nad ghettem vládla pochmurná nálada. Více než třetina lidí se toho večera nevrátila. Židy odsouzené na smrt druhý den transportovali do Pevnosti IX.¹⁰⁴ V pevnosti byli okradeni o vše cenné, co při sobě měli, ať už se

¹⁰¹ Tamtéž, s. 122.

¹⁰² FIALA, s. 68.

¹⁰³ RHODES, s. 180.

¹⁰⁴ ANGRICK, KLEIN, s. 60.

jednalo o peníze či šperky. Poté byli donuceni se vysvléct a odejít do předem vykopaných jam, kde je pokryla palba z kulometů.¹⁰⁵ Z 10 tisíc obětí se jednalo o 4 tisíce dětí.

9.3.2. Vilnius

Za zmínku také stojí situace, která nastala v dnešním hlavním městě Litvy, Vilniusu. Shromažďovalo se zde tolik Židů, až město dostalo přívlastek „ litevský Jeruzalém“.¹⁰⁶ Bylo zde také mnoho synagog. Masové pogromy zde započaly dne 2. července 1941 a to s příchodem *Einsatzkommando 9*, jenž spadalo pod správu *Einsatzgruppe B*. Místní příznivci nacismu ovšem nebyli tak nápomocní a ochotní kolaborovat, jako tomu bylo v Kaunasu. Přesto však zajali několik desítek Židů. S nimi ale také bylo odvedeno na dvacet Poláků. Vilnius totiž v letech 1920 až 1939 spadl pod polskou správu, tím pádem zde bylo mnoho občanů polské národnosti. Pro zdejší obyvatele právě Poláci představovali prvotní problém. Nechtěli již ztratit moc nad městem a chtěli se Poláků zbavit co nejrychleji. Apelovali proto na německé vojáky, aby se prvotní akce cílily na ně. Když se tato informace dostala až k samotnému Reinhardu Heydrichovi, rázně proti tomuto vystoupil. Ihned vydal rozkaz, který zakazoval zdejším jednotkám zvláštního nasazení pronásledovat a vraždit polské obyvatelstvo a nařídil soustředit se především na Židy. K tomuto kroku se rozhodl především s přesvědčením, že Poláci na základě předešlých zkušeností s místními Litevci budou antisemitští. Po tomto rozkazu se členové *Einsatzkommando* pustili plně do masového vyvražďování. Práci jim zde ulehčila velká vykopaná rokle, která jim posloužila jako masový hrob. Rokle se nacházela asi osm kilometrů od města v lesích nedaleko železniční tratě. Původně zde Sověti stavěli skladiště pohonných hmot. Obrovské barely s benzínem měly být zapuštěny do země, to se však již nestalo. Postupně byli k rokli odváděni židovští muži, kterým byla podstrčena lživá informace, že budou přepraveni na pracovní nasazení. Všichni svůj osud rychle pochopili, když dorazili na místo. Byli rozestavěni do řady a postupně sestřeleni přímo do jámy. Nacházel se zde také strážný, jenž kontroloval, zda

¹⁰⁵ KNOPP, *Wehrmacht*, s. 193.

¹⁰⁶ SNYDER, s. 151.

jsou v masovém hrobu všichni mrtví. Pokud tomu tak nebylo, dobíjel oběti přímou ránou do týla. Každá vrstva mrtvol byla posypána pískem.¹⁰⁷

Ti, co nebyli popraveni, byli na počátku září povinně seskupeni do ghetta, které vzniklo ve staré židovské čtvrti. Židů ale bylo na tak malý vymezený prostor přespříliš a jejich počet se musel zredukovat. Byla zinscenována akce, které se později začalo říkat „velká provokace“. Byli vybráni dva vojáci z místní litevské milice, kteří v utajení vstoupili do ghetta, a z jednoho místního domu vystřelili na německé vojáky. Následně z domu vyběhli a ihned tvrdili, že střelci jsou Židé, kteří v domě bydleli. Vojákům, na které bylo vystřeleno, se samozřejmě nic nestalo, a protože byli členy nejbližších ozbrojených složek v širokém okolí, ihned do domu násilně vnikli a vyhnali ven židovské muže, které na místě zastřelili. Vedení místního *Einsatzkommando*, jež mělo správu nad ghettem na starosti, začalo plánovat tvrdší trest. Ihned vydalo zprávu, ve které informovali celé město, že byla vedena střelba na německé vojáky. V následujících dnech byli chyceni všichni Židé, včetně žen a dětí v okolí incidentu. Ušetřeni byli jen muži, kteří měli platné pracovní propustky. Ostatní muži museli pochodovat necelých pět kilometrů na místo jejich popravy. Ženy s dětmi byly převezeny nákladními automobily. Nakonec bylo 2. září 1941 postříleno na 4 tisíce obětí.

I přes tuto vyprovokovanou akci byl nadále počet vězněných Židů příliš velký. Ghetta nakonec vznikla dvě. Větší pojalo 30 tisíc Židů a v menším bylo ubytováno na 10 tisíc.¹⁰⁸ Ve městě byla také věznice, kde bylo dalších 6 tisíc budoucích obětí. Do věznice vojáci poslali především ženy a děti. Když se opět musel zredukovat počet Židů ve městě, byla jako první vyklizena právě věznice. 11. září 1941 dvě hodiny po půlnoci byli všichni z cel vyhnáni na vězeňský dvůr a postupně nákladními automobily převáženy do zalesněného prostoru za město, kde byli zastřeleni. V ten den zemřelo ve Vilniusu přes 3 500 Židů. A o několik dnů později, přesně 17. září, se uskutečnil další pogrom za účelem snížení početních stavů vězňů, jemuž padlo za obětí na 1 500 Židů.

V listopadu 1941 se tentokrát do vraždění pustilo *Einsatzkommando* 3. To popravovalo především Židy, kteří byli transportováni ze západních zemí, a to především

¹⁰⁷ RHODES, s. 57–60.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 132.

z Německa. Po těchto rozsáhlých akcích v Litvě zůstalo jen 15 tisíc Židů, kteří byli vybráni na práci.¹⁰⁹

9.3.3. Luck

Luck je město nacházející se v západní části Ukrajiny. Sem dorazil oddíl *Einsatzgruppe C* dne 27. června 1941. To, co viděli vojáci zde, se vymykalo obvyklému pohledu, který jim byl po prvním vstupu do města nabídnut. Město z části hořelo, obchody byly vyrabovány a všude panoval ohromný zmatek. Když dorazili na nádvoří místního hradu, našli zde na hromadě mrtvoly více než tisíce Ukrajinců.¹¹⁰ Toto vše měli na svědomí členové NKVD¹¹¹ (Narodnyj komissariat vnutrennich děl v překladu Lidový komisariát vnitřních záležitostí).¹¹²

Mezi mrtvými těly bylo nalezeno také deset těl německých vojáků.¹¹³ To bylo impulzem k okamžitému vydání rozkazu, začít likvidovat Židy. Rozkaz měl se svojí jednotkou splnit Paul Blobel, který se momentálně nacházel v těžkých horečnatých stavech a svou jednotku jednoduše nebyl schopen vést. Rozdával zcela pomatené instrukce a k žádné akci nedošlo. Po pár dnech do Lucku přijel *Obersturmführer* (nadporučík) SS August Häfner, který Blobela našel pomateného chodit po svém pokoji s výhrůzkami, že zastřelí důstojníky Wehrmachtu.¹¹⁴ Blobel byl nakonec převezen do nemocnice v Lublinu, která za druhé světové války fungovala podobně jako dnes zařízení pro duševně choré. Zde strávil měsíc v rekonvalescenci.

Mezitím Himmler ve Vilniusu jmenoval nového vrchního velitele *Obergruppenführera* (generální poručníka) Friedricha Jeckelna. Jeckelne, znám pro svou povahu chladnokrevného vraha, okamžitě nechal postřílet přes tisíc Židů.

¹⁰⁹ KRYL, s. 159.

¹¹⁰ ANGRICK, s. 137.

¹¹¹ NKVD byla tajná sovětská policie působící v letech 1934–1953. Měla na starost vnitrostátní bezpečnost státu a také spravovala tábory nucených prací. Na nových územích, jenž SSSR obsadilo, konala jakousi čistku. Zatýkala a vraždila nepohodlné osoby sovětskému režimu. Působila především na polském území, na Ukrajině, Bělorusku, v Pobaltí, ale jejich činnost je zaznamenána také v Československu.

¹¹² SNYDER, s. 132.

¹¹³ RHODES, s. 63.

¹¹⁴ Tamtéž.

9.3.4. Tarnopol

Ten samý den, kdy začalo zabíjení ve Vilnius, potkaly tyto hrůzy i město Tarnopol, ležící v západní části Ukrajiny. Působilo zde *Einsatzkommando 4a*, kterému velel plukovník Günther Herrmann, absolvent právnické fakulty. Pogromy v Tarnopolu jsou důležité tím, že poprvé zde byly ve větší míře masakrovány ženy a děti. První akce probíhala, když celé židovské rodiny byly vehnány do zákopů za městem a mezi ně muži v civilu házeli granáty. Ihned bylo hlášeno, že se nejednalo o německé vojáky, nýbrž o tzv. banderovce, což bylo označení pro organizaci ukrajinských nacionalistů. Jednalo se o politické hnutí, které bojovalo za samostatnou Ukrajinu. Během druhé světové války prováděli násilné akce v ukrajinských městech proti Rusům, Polákům a Židům. Nicméně o celé akci byla německá armáda informována, což znamenalo, že se z této akce i tak musela zodpovídat. Ve zprávě bylo později uvedeno, že v tarnopolském vězení byla nalezena těla tří německých vojáků a akce proti Židům měla být trestem.

Ráno 4. července 1941 započal největší pogrom. Do ulic města vcházeli spolu se členy jednotek zvláštního nasazení také nežidovští udavači. Jakmile některý z nich označil dům jako obydlí židovské rodiny, byli z daného domu všichni bez rozdílu vyvedeni a na ulici ihned zastřeleni. Takto bylo zabito za jediný den 600 lidí.¹¹⁵ Ti, kteří toho dne unikli smrti, byli nuceni druhý den odklízet mrtvá těla z ulice a pohřbívat je za městem. Jakmile bylo město vyčištěno, pogromy opět začaly. Problém se naskytl v tom, že Židé se během dne stačili ukrýt. V reakci na to němečtí vojáci vylepili po celém městě letáky s informací, udávající zákaz používání násilí na civilních osobách. Židé, kteří si nedokázali představit, že by vyhláška byla porušena, začali pomalu opouštět své úkryty.¹¹⁶ Postupně byli seskupeni pod záminkou, že budou odvedeni za prací. Opravdové peklo ovšem teprve započalo. Muži byli bez milosti ihned na ulicích usmrceni a některé ženy byly nuceny tato mrtvá těla odklízet, jiné byly znásilňovány před zraky svých dětí.¹¹⁷ Akce byla ukončena dne 11. července a město bylo označeno jako *judenfrei*.

¹¹⁵ HEADLAND, s. 169.

¹¹⁶ RHODES, s. 68.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 67.

9.3.5. Pripjat'ské bažiny

19. července 1941 předal Himmler část svých jednotek pod správu *Gruppenführera* Ericha von dem Bacha-Zelewského, který měl pod správou jednotky zvláštního nasazení v oblasti Rusko-střed. Vzápětí také od říšského vůdce SS dostal rozkaz pročesání Pripjat'ských bažin.¹¹⁸ Ačkoli se v této odlehle oblasti prakticky nenacházely vhodné podmínky pro život, uchylovalo se sem značné množství Židů. Tyto mokřady se nacházely východně od Lublinu u hranic Běloruska a Ukrajiny. Jednalo se o silně podmáčené území s písčnými ostrůvky a půda byla tedy prakticky neúrodná.

V rozkazu stálo, že muži židovského vyznání mají být bezmilosti všichni zastřeleni a ženy s dětmi zavedeny do bažin, kde mají být utopeny. Zelewski byl zaskočen částí zprávy, která se týkala žen a dětí, a dokonce si vyžádal rádiem o potvrzení rozkazu. Ten byl samozřejmě doslovně zopakován a ještě bylo zdůrazněno, že zatlačení žen s dětmi do bažin opravdu znamená jejich likvidaci.¹¹⁹ V této akci operovalo přibližně 3 500 německých vojáků. Jednalo se převážně o členy jednotek zvláštního nasazení. Pomáhalo zde také mnoho Ukrajinců a Bělorusů. Než bylo toto rozsáhlé území o přibližné rozloze 200 x 300 km pročesáno uběhl skoro měsíc a zabito bylo na 14 500 Židů, 1 000 partyzánů a 700 vojáků Rudé armády.¹²⁰

9.3.6. Babí Jar

Akce v dějinách známá jako Babí Jar začala 29. září 1941.¹²¹ Je to modelový příklad na kterém lze dobře pochopit a vystihnout práci, kterou odváděli muži ze skupin zvláštního nasazení. Spouštěcím impulzem operace bylo obsazení Kyjeva, hlavního města Ukrajiny. Město padlo do německých rukou během operace Barbarossa 19. září 1941.¹²² Právě v Kyjevu se nacházelo velké množství Židů, kteří měli být co nejrychleji zabiti.

Jako první ze speciálních komand se do města dostalo *Einsatzkommando 4a* a poté jej následoval štáb *Einsatzgruppe C*.¹²³ Dostali se do města ve chvíli, kdy v něm

¹¹⁸ KNOPP, *Holocaust*, s. 74.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 75.

¹²⁰ RHODES, s. 112.

¹²¹ FIALA, s. 50.

¹²² PERL, William, *Spiknutí holokaustu*, Praha 2015, s. 101.

¹²³ HEADLAND, s. 61.

stále ještě plál velmi rozsáhlý požár. Ten vznikl z vybuchujících bomb, které zde zanechali sovětsí vojáci. Ti je chtěli využít na obranu města. Ve městě neustále působily tajné záškodnické skupiny členů NKVD, které záměrně sabotovaly německé aktivity. Okamžitě po dobytí města začaly německé jednotky připravovat akci na likvidaci židovského obyvatelstva. Celou akci plánoval především velitel *Einsatzgruppe C* Otto Rasch s velitelem města SS *Obergruppenführerem* Friedrichem Jeckelnem. Oba naléhali na to, aby během jedné akce byli zlikvidováni všichni kyjevští Židé. Jako místo poprav vybrali rokli nazývanou Babí Jar, která byla za městem. Babí Jar se dá do češtiny přeložit jako Babiččina rokle a byla půldruhého kilometru dlouhá.¹²⁴

Celá akce stála především na nevědomosti židovského obyvatelstva. Židé dostali přímé rozkazy s tím, že se mají seskupit. Tyto rozkazy byly šířeny pomocí vylepených plakátů po městě. Dostavit se měli právě 29. září roku 1941 v osm hodin ráno na rohu Melnichovské a Dochturovské ulice nedaleko hřbitova.¹²⁵ Názvy ulic byly napsány špatně. Takové ulice se v Kyjevě nenacházely. Pravděpodobně se jednalo o chybu tlumočnicka a správné názvy měly být ulice Melnikova a Degťatevova.¹²⁶ S sebou si měli vzít veškeré cennosti, peníze a teplé oblečení. Byli také upozněni, že pokud rozkazu neuposlechnou a následně budou odhaleni, bez milosti je čeká zastřelení na místě. Zde je přímá ukázka toho, že Židé opravdu věřili v přesídlení do poslední chvíle, proto se jich také nakonec dostavilo na 30 tisíc, ačkoli původní odhady byly okolo 6 tisíců Židů.¹²⁷ Nikoho totiž v dané chvíli nenapadlo, že by se nacisté uchýlili k masové genocidě. Představa deportace do pracovních táborů pro ně byla přijatelnější než odhalení a usmrcení.

Postupně byli Židé odváděni za město, kde byli vyzváni, aby odevzdali veškeré peníze a doklady. Mezitím příslušníci *Einsatzkommando* a místní milice vytvořili „živou“ uličku. Muži byli vyzbrojeni dřevěnými holemi a Židy bili přes záda, když je popoháněli k rokli. Tam byli donuceni vysvléct se do naha. I zde Jeckelene využil svou metodu *Sardinenpackung*. Židé byli donuceni lehnout si na již mrtvá těla a skládat se doslova do vrstev. Okolo chodili policejní střelci, kteří všechny usmrcovali střelou

¹²⁴ FIALA, s. 50.

¹²⁵ MCNAB, s. 131.

¹²⁶ RHODES, s. 162.

¹²⁷ GRABE, s. 210.

do týla.¹²⁸ Matky s dětmi popravovali pohromadě. Jednalo se o hrůzostrašný pohled. Mnoho obětí bylo jen vážně postřeleno, takže neustále dýchaly či se snažily o jakýkoliv pohyb. Takové potom ve večerních hodinách zabila vojenská hlídka. Na poslední vrstvu těl byl nasypán písek a dynamitem byly částečně odpáleny stěny strže. Zarážející je ochota, se kterou Židé spolupracovali. Pravděpodobně po shlédnutí hrůzy, která je čekala, zcela ztratili vůli na odpor.¹²⁹

Vzhledem k obavám z psychického nátlaku se popravčí museli v zabíjení střídát. To znamená, že příslušník jednotky během jednoho dne nejen střílel, ale také se věnoval např. doplňováním zásobníků do samopalu nebo koordinací Židů k rokli. Během 29. a 30. září bylo takto popraveno na 33 tisíc lidí židovské víry.¹³⁰ Všechny peníze odcizené Židům byly řádně spočítány a odvezeny na velitelství. Oblečení bylo převezeno do Úřadu pro rozdělování sociální pomoci.¹³¹ Obyvatelům města bylo zakázáno, aby vstupovali do opuštěných domů pod hrozbou zastřelení.

Nejednalo se ovšem o jedinou akci na tomto místě. Rokle se osvědčila jako dobré místo pro usmrcení velkého počtu lidí v co nejkratším čase. Postupem času zde došlo k zavraždění dalších 67 tisíc lidí. Šlo především o Cikány, sovětské válečné zajatce a pacienty z psychiatrických léčeben. V Kyjevu byl také zřízen vraždící oddíl v čele s doktorem Wilhelmem Gustavem Schübbehem, jemuž asistovali při zabíjení členové zvláštních skupin. Měli za úkol zabíjení Židů, Cikánů, Turkmenů a zdravotně postižených v místním patologickém ústavu. Jako vraždící nástroj používali smrtící injekce.¹³² U poválečného soudu bylo zjištěno, že tento oddíl zabil za šest měsíců svého působení 100 tisíc lidí. A tyto mrtvoly skončily v Babím jaru. Zabíjení zde ustalo, až když se v blízkosti zřídil koncentrační tábor.

Velkou pozornost si toto místo zasloužilo i v dalších letech. Jednalo se totiž o přímý důkaz proti SS, který bylo třeba odstranit. Byla zde naplánována další akce. Tentokrát se ovšem jednalo o operaci, při které měly zmizet veškeré důkazy, které by nasvědčovaly, že by se jednalo o místo činu, kde skončily životy tisíců lidí. Během šesti týdnů měli vězni z nedalekého koncentračního tábora exhumovat a spálit veškerá těla,

¹²⁸ SNYDER, s. 159.

¹²⁹ FIALA, s. 55.

¹³⁰ ANGRICK, s. 569.

¹³¹ RHODES, s. 166.

¹³² Tamtéž, s. 167.

kteřá se v rokli nacházela. Jak bylo později u norimberského soudu prokázáno, byla těla spalována v hrobech o délce cca 55 metrů. Vhozená těla zde byla zapálena za pomoci hořlavého materiálu, kterým byla zasypána. Nicméně o celé události i nadále existovaly jak písemné důkazy, tak ústní výpovědi očitých svědků.¹³³

9.4. 24. výročí Velké říjnové revoluce

Při příležitosti výročí Velké říjnové revoluce, která připadala na 6.–7. listopadu byli Židé z ghetta v Minsku donuceni se obléci do svých nejlepších šatů a vyjít na náměstí Výročí revoluce. Německým vojákům šlo o uspořádání falešného průvodu. Lidé se museli smát a tvářit se šťastně. Vše mezitím dokumentovali na kamery.¹³⁴ Poté je přesunuli do bývalých skladišť NKVD. Tam je nechali zavřené tři dny. Během této doby, kdy jim nebyla poskytnuta žádná potrava ani voda, zemřelo mnoho dětí a starých lidí. Když začala být situace neúnosná, začali je transportovat na místo poprav, kde na ně již čekali muži z *Einsatzgruppe A*, konkrétně *Einsatzkommando 1b*. Usmrceno zastřelením bylo 7 tisíc Židů. O týden později se masakr opakoval a usmrceno jich bylo dalších 7 tisíc, čímž se uvolnil v ghettu prostor pro Židy z Třetí říše.

I ve městě Rovno probíhali pogromy při výročí Velké říjnové revoluce. Působilo zde *Einsatzkommando 5*, jemuž velel *Obersturmbannführer* Augustus Meiera a popraveno bylo 15 tisíc Židů. I v Babím Jaru v těchto dnech přibýlo mrtvých těl. Během prvních tří týdnů v listopadu zde našlo pohřebiště 10 tisíc lidí.

Na počátku roku 1942 navštívil katolický kněz Albert Hartl velitele *Einsatzgruppe C* Maxe Thomase. Ten jej pozval na oběd do svého sídla nacházejícího se na venkově. Večer při projížďce automobilem si doktor povšimnul podivuhodných pohybů země. Schůzky se zúčastnil také Paul Blobel. Ten jen s úšklebkem pokynul, že se jedná o Babí jar, kde je pohřbeno několik tisíc Židů. Právě rozmrzující zemi nadzvedával plyn, uvolňující se z mrtvých těl, která se po kruté zimě začala rozkládat.¹³⁵

¹³³ FIALA, s. 65.

¹³⁴ RHODDES, s. 188.

¹³⁵ Tamtéž, s. 234.

9.5.Rumbula

Do Rigy dorazil 13. listopadu 1941 Jeckeln a začal zde organizovat pogrom, při kterém mělo dojít k likvidaci místních Židů. Ghetto v Rize se nacházelo na východě města, a proto byl jako místo poprav vybrán deset kilometrů jihovýchodně od Rigy vzdálený pahorek, který byl pokryt borovým porostem.¹³⁶ Bylo tam přepraveno na tři sta ruských válečných zajatců, kteří zde pod dohledem museli vyhloubit obrovské jámy, což jim trvalo skoro tři dny.¹³⁷ Mezitím Jeckeln připravoval samotnou akci. Vyžádal si 1 700 mužů na přepravu a organizaci obětí a dále na ochranu strategických oblastí. Z tohoto vysokého čísla čítali jeden tisíc Lotyšů. Ač k místu vedla železnice se zastávkou Rumbula, rozhodl Jeckeln, že Židé poputují na popravu pěšky.¹³⁸ Automobily byli transportováni pouze nemocní lidé a malé děti.

Jejich pochod začal 30. listopadu a s sebou si mohli vzít malé zavazadlo. I přesto, že vypluly napovrch informace o zverstvech prováděných německou armádou, Židé pořád věřili že budou pouze transportováni. Nemohli uvěřit tomu, že by Němci dokázali vyvraždit celé osazenstvo ghetta. Při přesunu vojáci zastřelili každého, kdo by mohl kolonu brzdit. Ti, kteří byli zabiti již při pochodu či ještě v ghettu, byli pohřbeni ve velkém masovém hrobě, který byl pomocí dynamitu vyhlouben na místním hřbitově. Jako první oběti zde v časných ranních hodinách padli Židé z Berlína, které sem transportoval vlak. První zástup z ghetta dorazil kolem deváté hodiny ranní.¹³⁹ Pak již následoval klasický scénář. Oběti byly poslány do jámy po vstupní rampě, ve které si pak musely lehnout na již mrtvá těla. Poté je čekala rána do týla od jednoho z popravčích. Na vraždění byl určen tentokrát pouze tucet mužů a zavražděno bylo přes 13 tisíc lidí.

Masakr berlínských Židů vyvolal roztržku mezi Jeckelnem a Himmlerem, který výslovně jejich likvidaci zakázal. Himmler poté Jeckelna obvinil ze svévolné akce a vyzval ho, aby se k němu dostavil do hlavního štábu ve Východním Prusku. Jeckeln se z cesty vrátil o týden později a akce se opakovala 8. prosince 1941, kdy byl zlikvidován zbytek Židů z ghetta.¹⁴⁰ Za porušení Himmlerova rozkazu nebyl Jeckeln nijak potrestán,

¹³⁶ ANGRICK, Andrej, KLEIN Peter, *The "final solution" in Riga: exploitation and annihilation, 1941-1944*, New York 2009, s. 361.

¹³⁷ HEADLAND, s. 351.

¹³⁸ ANGRICK, KLEIN, s. 141.

¹³⁹ RHODES, s. 192.

¹⁴⁰ SNYDER, s. 160.

ba naopak za výbornou organizaci při masakru v Rumbule byl povýšen a stal se šéfem SS v celé provincii Ostland.

9.6. Akce v zimě roku

Koncem února roku 1942 podal velitel *Einsatzgruppe A* Franz Stahlecker zprávu, že činnost jeho skupiny zvláštního nasazení je v Bělorusku a pobaltských státech z velké části u konce. Uvedl, že jen v Lotyšsku a Bělorusku bylo zabito na 230 tisíc obětí. Scházelo jen několik desítek tisíc Židů v Bělorusku. Zde vojákům komplikovaly vraždění zdejší klimatické podmínky v zimním období. Země byla promrzlá do hloubky několika metrů. Stahlecker toto ovšem neviděl jako problém, který by byl nevyřešitelný. Bral to jen jako příčinu oddálení konce splnění úkolu o několik měsíců. Zima zbrzdila i postup Wehrmachtu. Automobily nebylo možné v mrazu startovat a koně příčinou nízkých teplot začali hynout.¹⁴¹ Himmlerovi muži si ale dokázali poradit i v takto krutých podmínkách.

V lotyšském přístavu Liepaji byly vykopány velké jámy v písku na pobřeží.¹⁴² Ačkoli zde nepanovaly tak velké mrazy, vál zde velice studený a ostrý severní vítr. I přesto byly oběti donuceni jít na popravu zcela nahé. Tak zde bylo usmrceno 3 tisíce Židů. V ukrajinské Vinnycji zima plány skupině zvláštního nasazení zkomplikovala. Nedaleko se stavělo vojenské velitelství východní fronty, které mělo také sloužit jako jeden z hlavních stanů pro Adolfa Hitlera. Na tuto práci bylo zotročeno několik set Židů. Když byly stavební práce u konce, bylo zapotřebí oblast prohlásit za *judenfrei*. Židé byli tedy seskupeni, nicméně k popravám nedošlo. Dle hlášení, které dorazilo do Berlína byla půda natolik promrzlá, že bylo zcela nemožné vykopat jámu na masový hrob. Nakonec raději zvolili zcela neobvyklý způsob vraždění. Židé byli postaveni před zeď místního vězení, kde byli ranou do týla zastřeleni. Aby se zbavili těl, odstřelili zeď dynamitem.¹⁴³

¹⁴¹ AILSBY, *Waffen-SS–Zbraně SS*, s. 119.

¹⁴² RHODES, s. 198.

¹⁴³ Tamtéž, s. 199.

10. Vznik pojízdných plynových komor

Skutečnost, že způsoby vraždění *Einsatzgruppen* byly velice brutální, můžeme demonstrovat také na tom, že osobní prožitek z několika poprav zcela ovlivnil Himmlerův úsudek na způsob provádění poprav. Začal se více řešit psychický stav popravčích.

Nové metody měly usnadnit práci členům *Einsatzgruppen* tím, že se měla zvětšit jejich vzdálenost od obětí. Dva roky po začátku války byl náčelník transportní služby Friedrich Pradel požádán, aby vytvořil plynový vůz pro masové vraždy. Rozkaz byl vydán *SS-Obersturmbannführerem* Walterem Rauffem.¹⁴⁴ Jednalo se o větší skříňové automobily, kde byl výfuk umístěn tak, aby veškeré plyny ventilovaly do zadní části auta, kde byly budoucí oběti. Takto byli zabíjeni jak muži s ženami, tak děti. Do automobilu se vešlo až na čtyřicet obětí a ke smrti pasažérů došlo během deseti až patnácti minut.¹⁴⁵ Nicméně ani tato metoda se neukázala jako nejefektivnější, a to kvůli časové náročnosti. Příslušníci komand se nevyhnuli ani psychickému zatížení, když museli zplynovaná mrtvá těla z vozu vykládat.

11. Konečné řešení

Prezident spojených států Franklin Delano Roosevelt vyhlásil válku Německu 11. prosince 1941 v reakci na útok proti vojenské základně Pearl Harbor na Havajských ostrovech, jež měla na svědomí japonská letadlová loď. V tu chvíli začal Hitler řešit jak se zbavit Židů ze západoevropských zemí, kteří do té doby byli vražděni jen velmi málo. Hitler se již nespokojoval s plánem transportu těchto osob do východních ghett. Raději se začal přikláněl k jejich přímé likvidaci. Na konci roku 1941 se Hitler rozhodl pro konečné řešení. Himmler se osobně setkal s Hitlerem 18. prosince 1941 ve Vlčím doupěti, kde toto téma společně podrobně řešili. Židé měli být likvidováni rychleji a po větších skupinách.

¹⁴⁴ MCNAB, s. 132.

¹⁴⁵ GRABE, s. 198.

Začínalo být zcela jasné, že pozabíjet miliony Židů, kteří byli deportováni ze západních zemí, nebude v kompetenci skupin zvláštního nasazení.¹⁴⁶ V okupovaném Polsku poblíž vesnice nesoucí název Belzec začala výstavba malých dřevěných chat. Jednalo se o vzduchotěsné místnosti, do kterých měl být hnán jedovatý plyn pomocí motorů z ruských ponorek.¹⁴⁷ Byl první vyhlazovací tábor Belzec. Tyto pevné systémy měly urychlit zabíjení Židů ze západní Evropy. Ke konci ledna roku 1942 se konala konference ve Wannsee, na které se sešli zástupci tajné policie, SD, velitelé *Einsatzgruppen* a funkcionáři civilní správy. Zasedání svolal Heydrich a měla se prodiskutovat nová strategie konečného řešení popř. nastínit, jak tohoto plánu docílit.¹⁴⁸ Pracovali zde se statistikami počtů Židů, kteří stále žili v Evropě. Tyto statistiky byly vypracovány pomocí údajů, které poskytovaly jednotlivá *Einsatzkommand*a. Uvádělo se, že v Evropě žije dalších 11 milionů Židů. Jedná se ovšem o velice nepřesné číslo, do něhož byli započítáni i Židé žijící na území mimo dosah SS (např. Anglie, Francie, Švýcarsko).

V zimě 1941–1942 se začaly budovat tzv. tábory smrti.¹⁴⁹ Pro likvidaci polských Židů byly zřízeny Belzec, Sobibor a Treblinka. Hlavní bod plánu bylo také přemístění obyvatelstva, které by nebylo schopné poněmčení na Sibiř.¹⁵⁰ Opuštěné oblasti měly být osídleny německými občany. Nicméně již v březnu roku 1942 Hitler sdělil, že všechny Židy a Cikány čeká likvidace. Vzápětí byla odstartována operace *Reinhard*, při níž měli být zabiti všichni Židé žijící v Generálním gouvernementu.¹⁵¹

Jednotkám zvláštního nasazení byly přiděleny mobilní plynové komory na likvidaci všech Židů (ženy, muži, děti) na konci roku 1941 a na počátku roku 1942. První série jejich dodávek zahrnovala šest menších nákladních automobilů. Poté jednotky obdržely dalších třicet, které disponovaly již podstatně větším prostorem pro vraždění.¹⁵² Žádné velké ovace to ovšem nevyvolalo. Ve zprávách jednotlivých *Einsatzkommand* se uvádí, že se jedná o stroje poruchové, nespolehlivé a především

¹⁴⁶ STRAUSS, KAMPE, s. 206.

¹⁴⁷ RHODES, s. 214.

¹⁴⁸ KÁRNÝ, Miroslav, *Konference ve Wannsee a její místo v dějinách „konečného řešení“*. In: *Ročenka obecných dějin*, sv. 1, Praha 1991, s. 271.

¹⁴⁹ CAWTHORNE, s. 159.

¹⁵⁰ RHODES, s. 217.

¹⁵¹ KRYL, s. 167.

¹⁵² ALY, s. 215–216.

vykládka mrtvol byla náročná jak psychicky, tak fyzicky.¹⁵³ To znamená, že zplynování se těšilo popularitě pouze v táborech, kde se o mrtvá těla starali vězni. Náplní jejich práce bylo nyní především úplné vyčištění ghatt v okupovaných částech Evropy. Dle hlášení skupin zvláštního nasazení z března roku 1942 se rozsah jejich činnosti změnil. Území kde komanda působila, tedy východní Evropa, byla již z velké části označena jako *judenfrei*. Jejich povinností bylo nyní odhalit a pochyťat Židy skrývající se na venkově. Nicméně jejich prvotním úkolem se stal boj se sovětskými partyzány, především na území Běloruska, které Němci nedokázali mít pod stálou kontrolou.

12. Zahlazování stop po činnostech jednotek zvláštního nasazení

Na konci června roku 1942 povolal šéf Gestapa Heinrich Müller na schůzku Blobela, kde mu přidělil velice důležitý úkol. Blobel byl pověřen zahltit všechny stopy po aktivitách, které spáchaly skupiny zvláštního nasazení. Vše mělo probíhat bez písemných záznamů, což v praxi znamenalo, že veškeré předávání informací velitelům jednotlivých *Einsatzkommand* musel obstarat Blobel osobně.

Blobel však zprvu musel přijít na způsob, jak se zbavit pohřbených těl. Odcestoval tedy do Chelma, kde začal provádět pokusy pomocí benzínu a nafty. Přišel na efektivní způsob spalování, když se těla do pece prokládala pomocí železničních pražců. Tento způsob poté přebralo několik vyhlazovacích táborů, které do té doby pohřbívaly mrtvá těla do zemních hrobů, přičemž hrozila kontaminace spodní vody.

Ve stejné době, kdy Blobel plnil rozkaz k likvidaci těl, se Himmler snažil prosadit svůj plán *Generalplan Ost*. Jednalo se o nacistický plán, podle něhož mělo dojít k úplnému vyčištění východní Evropy od „nepohodlných osob“ a následné kolonizaci německými zemědělci. Akce byla roku 1942 schválena Hitlerem.¹⁵⁴ Mělo dojít k deportaci 31 milionů osob na Sibiř. Přesun osob do tak pusté severské přírody byl vlastně také způsob genocidy. Podmínky pro život zde byly velice omezené, takže prakticky se jednalo o stejný záměr, jako když lidé byli posláni do plynu.¹⁵⁵ Aby se

¹⁵³ RHODES, s. 221.

¹⁵⁴ VACEK, Jiří, KRUTINA, Jiří, *Vraždění po německu*, Praha 2011, s. 234.

¹⁵⁵ ZÁMEČNÍK, Stanislav, *Ke sporům o genezi tzv. konečného řešení židovské otázky*. In: Český časopis historický, 91, 1993, 1, s. 75.

nacisté zcela zbavili zbylých Židů na území Generálního gouvernementu, vydal Himmler rozkaz k jejich likvidaci v Belzecu, Sobiboru a Treblince.¹⁵⁶

Dne 2. února 1943 skončila jedna z nejdůležitějších bitev druhé světové války a to bitva u Stalingradu. Po porážce německého vojska pochopil Himmler, že s exhumacemi a následným zničením těl nejde dále otálet. Žádal okamžité vypálení všech masových hrobů. Navíc zdůrazňoval, aby popel byl likvidován způsobem, po kterém by se později nedalo určit, o kolik mrtvých se jednalo. Na tuto práci byli zotročeni především přeživší Židé a ruští válečníci zajatci. Ti museli zeminu, jež pokrývala hrob, odhrnout a hrob polít speciálním palivem, které bylo vyráběno z ukrajinských palivových zdrojů. Celý hrob několik dní hořel. Poté byla jáma zpět zakopána a stopy měly být smazány.¹⁵⁷

Takto měl být zničen i hrob nacházející se v Pevnosti IX. v Litvě. Protože se jednalo o pevnost, která se nacházela ve městě Kaunas, museli nacisté kolem postavit vysoké dřevěné hradby, které měly zabránit ve výhledu z okolních domů. Na zahlazení stop pracovalo dohromady čtyřiašedesát mužů, z toho se většinou jednalo o válečné zajatce. Mrtvoly museli vytáhnout z jámy, která zde byla vykopána na nádvoří, a poté těla vléct k připravené hranici, kde je pálili. Krátce před kremací posledních těl využilo pár sovětských zajatců situace, kdy nebyli plně pod dohledem, a jednou z tajných chodeb se jim podařilo prchnout z pevnosti.

V rozkazu, který Blobel pověřoval ke zničení masových hrobů, bylo striktně uvedeno, že se musí zničit veškerá místa, kde jednotky zvláštního nasazení působily. To se však kvůli následnému vývoji války splnit nedalo. Následný ústup Němců z Ruska to znemožňoval. Některá místa byla po válce objevena, těla byla exhumována a pietu zde symbolizuje vztyčený pomník. Některé masové hroby ale dodnes nebyly objeveny.

Porážkou Německa u Stalingradu se také zastavila realizace *Generalplan Ost*, což Himmler musel pokorně přijmout. Pokračovali však práce v táborech smrti. Netrvalo dlouho a Himmler přišel s novým plánem, a to s operací *Ernefest*. V pracovních táborech Trawniki a Poniatowa a koncentračním táboře Majdanek mělo dojít k likvidaci všech vězňů, kteří se zde nacházeli. Vraždění dostali na starost příslušníci policie

¹⁵⁶ GERLACH, Christian, ALY, Götz, *Das letzte Kapitel: Realpolitik, Ideologie und der Mord an den ungarischen Juden 1944-1945*, Stuttgart 2002, s. 174.

¹⁵⁷ RHODES, s. 236.

a Waffen-SS. Ti zde použili model vraždění skupin zvláštního nasazení. Vězně stříleli a poté jejich mrtvoly házeli do jam.¹⁵⁸ Takto bylo zabito na 43 tisíc židovských mužů, žen i dětí. Svoje působení v této době ukončily tábory Belzec, Sobibor i Treblinka. Plocha, na které se nacházely, byla zorána a byly zde vysázeny stromy, aby vše působilo jako vysázený les, nikoliv jako místo, kde našlo smrt několik tisíc lidí.¹⁵⁹

V červnu 1944 započala invaze v Normandii. Přesto Himmler neustále věřil v uzavření dohody mezi Německem a Anglií. V listopadu roku 1944 vydal rozkaz zastavující vraždění v koncentračních táborech. Urychleně ho však odvolal, když se o tom dozvěděl Hitler. Poté následovaly tzv. pochody smrti, při nichž zemřelo několik desítek tisíc lidí.¹⁶⁰ Himmler se zatím uchýlil do nemocnice v Hohenlychenu nedaleko Berlína. Zde snil o tom, že spojí s Eisenhowerem, kterému vysvětlí, jak moc důležitá je jeho osoba pro budoucnost Německa.¹⁶¹ Když se Hitler dozvěděl o zradě Himmlera, chtěl ho nechat zatknout jako zrádce a zbavit ho všech funkcí.¹⁶² Neuběhlo ale příliš času a Hitler spáchal sebevraždu.

7. května 1945 Německo kapitulovalo. Himmler se ukrýval ve Flensburgu, odkud chtěl přejet do Bavorska. Při této cestě byl chycen a zatčen na kontrolním stanovišti mezi Hamburkem a Brémami. Poté byl převezen do britského tábora pro válečné zajatce. Tam 23. května 1945 spáchal sebevraždu pomocí kyanidové kapsle.

13. *Einsatzgruppe H*

V srpnu roku 1944 začaly německé síly obsazovat Slovensko. To vedlo ke Slovenskému národnímu povstání v čele s Rudolfem Viestem a Jánem Golianem. Centrem rebélie se stala Banská Bystrica s vojskem, které se označovalo jako 1. československá armáda. Ačkoliv do Berlína pronikaly zprávy o zvýšené aktivitě československých

¹⁵⁸ KRYL, s. 179.

¹⁵⁹ RHODES, s. 240.

¹⁶⁰ EMMERT, s. 58.

¹⁶¹ BREITMAN, Richard, *Architekt "konečného řešení": Himmler a vyvražďení evropských Židů*, Praha 2004, s. 179–185.

¹⁶² EMMERT, s. 25.

partyzánských skupin, Německo bylo odporem Slovenska poměrně zaskočeno.¹⁶³ Hitler měl velký zájem o rychlé uklidnění celé situace. Nakonec ale povstání využil ku prospěchu konečnému řešení židovské otázky. Hlavní úřad říšské bezpečnosti (RSHA) vydal příkaz k založení nové *Einsatzgruppe* s označením H. Její dvě komanda vznikla již 31. srpna 1944 v Brně v čele s Josefem Witiskem. Později vznikla další čtyři, která dorazila do ohniska povstání později. Jejich úkolem bylo potlačit povstání a zajistit všechny Židy, kteří se doposud nacházeli na území Slovenské republiky.¹⁶⁴

Dle zpráv velitelů komand se na Slovensku nacházelo 17 500 Židů. Tito Židé začali být seskupováni a následně transportováni do koncentračního tábora Sereď, odkud byli převáženi do vyhlazovacího tábora Osvětim. Nejvíce Židů se nacházelo v hlavním městě, kde razie započala na konci září roku 1944. Během jediné noci zde bylo zadrženo 1 600 Židů. Obyvatelé Bratislavy s akcí překvapivě souhlasili a čistkou byli dokonce potěšeni.¹⁶⁵ Židé, kteří nebyli chyceni a dále se ukrývali, byli v listopadu vyzváni, aby se dobrovolně přihlásili k transportu do Sereďi. Toto opatření se minulo účinkem a přihlásilo se pouze osmdesát lidí. Slovenští Židé totiž předpokládali, že v nejbližší době bude jejich území obsazeno bolševiky. Deportace trvaly do konce března roku 1945 a celkově bylo do Sereďi transportováno 11 500 Židů. Jak jsem již uvedla, jednalo se pouze o přestupní stanici, dále cesta vedla do vyhlazovací tábora Osvětim. Když zde v listopadu roku 1944 byl na Himmlerův rozkaz pozastaven provoz plynových komor, pokračovaly transporty do Terezína (matky s dětmi, staří, nemocní), Sachsenhausenu (muži) a Ravensbrücku (ženy bez dětí).

Ač se hlavním úkolem *Einsatzgruppe H* stalo pronásledování Židů, musela se podílet i na splnění úkolu, kvůli kterému byla založena, a to potlačení povstání. Tento úkol se jim podařilo splnit během dvou měsíců, tedy koncem října. Teror se ovšem rozpoutal hlavně po oficiálním konci, kdy docházelo k masovému vyvražďování a vypalování obcí. Mezi oběti patřili hlavně Židé, Romové a slovenští a zahraniční partyzáni. Pokud se jakkoliv podíleli na povstání byli převezeni do Bratislavy, kde byli vyslýcháni. Poté je čekal transport do koncentračního tábora Mauthausenu, kde byli zastřeleni. Na území Slovenska bylo vypáleno devadesát vesnic. Celkový počet

¹⁶³ LACKO, Martin, *Slovenská Republika 1939-1945 očami mladých historiků*. In: Zborník príspevkov z prvého sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Modrová, 19.-20. apríla 2002, Trnava 2002, s. 88.

¹⁶⁴ ŠINEDLÁŘOVÁ, Lenka, *Einsatzgruppe H*, Praha 2015, s. 72.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 83.

usmrcených osob na Slovensku během působení jednotek zvláštního nasazení činí 90 tisíc.¹⁶⁶

Za zločiny spáchané operační jednotkou H byl vynesena jediný rozsudek ve Spolkové republice Německo. Obžalovaný byl Silvestr Weiß, jenž sloužil u komanda 13. Po válce se mu dařilo soudu vyhýbat. Dokonce se oženil a měl dvě děti. Až v roce 1959 byl vyslýchán spolkovými vyšetřovacími orgány kvůli svému působení během druhé světové války na Slovensku. Uvedl, že jeho úkolem bylo zatýkání civilních osob, které mu byly nahlášeny. Dále je převezl do věznice a tím jeho úkol skončil. Obžaloba byla vznešena za nápomoc k vraždě. 9. prosince 1964 byl Silvestr Weiß odsouzen k jednomu roku odnětí svobody. Trest byl nicméně podmíněně odložen a odsouzený byl propuštěn. Výkon trestu byl později přeměněn na tři roky podmíněného trestu na svobodě.¹⁶⁷

14. Komando Oskara Dirlewangera

Je zcela jasné, že se na práci vraždění nehodil každý. Členové se označovali jako nejsadističtější článek soudobé společnosti. Pravda je taková, že některá komanda se svou brutalitou výjímala nad ostatními. Jedno takové vedl důstojník Oskar Dirlewanger. Narodil se roku 1895 a prokázal se jako velice inteligentní a cílevědomý muž. Původně byl doktorem politických věd. Titul mu byl nicméně později odebrán z důvodu prokázání pedofilie. Byl aktivním členem NSDAP a působil i v SA, odkud byl ovšem po nějaké době vyloučen kvůli zmiňovaným sexuální skandálům. Vlivné známosti mu ovšem zůstaly, a ty mu umožnily vstup do SS.

Jeho komando vzniklo v roce 1939 a původně se skládalo z pytláků. Himmler v nich viděl dobré lovce, kteří umí zacházet se zbraněmi, a proto se podle něho výborně hodili na lov partyzánů.¹⁶⁸ Postupně byli do komanda odvedeni především vrazi, kteří byli ještě před válkou odsouzeni civilními soudy.¹⁶⁹ Svou práci poté začali odvádět na Balkáně a na východní frontě, kde měli vykonávat strážní službu a likvidovat osoby

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 115.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 320–325.

¹⁶⁸ WILLIAMSON, s. 178.

¹⁶⁹ RIPLEY, s. 199.

nevyhovující německému režimu. Okamžitě po jejich transportu na místo začaly přicházet stížnosti na jejich brutální praktiky. Krom vraždění nelidskými způsoby se také ve zprávách objevovaly zmínky o znásilňování a rabování. Přesto nebylo jednotce působení odepřeno, ba dokonce byla v roce 1942 rozšířena na dva prapory.¹⁷⁰ Původní koncept komanda byl tehdy přehodnocen a začínaje rokem 1943 se do jednotky přijímal každý, kdo byl usvědčen z nejtěžších zločinů. Vězni to brali jako snažší cestu, než nastoupit svůj trest do vězení.¹⁷¹ Protože se jednalo o problémové osoby, potíže se začaly objevovat i v organizaci komanda. Velice často docházelo k přestřelkám mezi vojáky a fyzické tresty byly na každodenním pořádku.

V roce 1944 bylo Dirlewangerovi rozkázáno, že se má se svou jednotkou přesunout do Varšavy, kde měl pomoci potlačit povstání. I zde projevil svůj nechvalně proslulý surový charakter. Dirlewangerovi byl za tyto činy dokonce udělen Rytířský kříž. Poté jeho komando působilo na Slovensku a v Maďarsku. Na počátku roku 1945 musel Dirlewanger odjet kvůli nemocniční léčbě do Německa a v čele vedení jednotky byl nahrazen Fritzem Schmedsem. Od té doby docházelo ke stále častějším dezertacím od jednotky. Zbylí vojáci byli buď zajati Rudou armádou a následně popraveni, anebo se vzdali americké armádě.

Pokud jde o Dirlewangerovu smrt, důkazy zde nejsou jednoznačné. Existují dvě verze. První z nich uvádí, že byl zavražděn v zajateckém táboře Altshausenu svými spoluvězni. V té druhé se hovoří, že byl zabit polskými vojáky, kteří jej zajali a umučili jako pomstu za jeho brutalitu.¹⁷² V čem se prameny shodují, to je datum úmrtí. Stalo se tak v noci z 4. na 5. června 1945.¹⁷³

15. Norimberský proces

Norimberský soudní proces byl veden Spojenými státy, Francií, Velkou Británií a Sovětským svazem proti těm, kteří se provinili ve čtyřech bodech obžaloby (zločiny

¹⁷⁰ WILLIAMSON, s. 179.

¹⁷¹ BUTLER, s. 182.

¹⁷² WILLIAMSON, s. 180.

¹⁷³ RIPLEY, s. 199.

proti míru, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny, konspirace).¹⁷⁴ Tribunál zasedal od 18. října 1945 do 1. října 1946. Počátek se konal v Berlíně, ale v listopadu roku 1945 se soud přestěhoval do Norimberku. Toto město bylo vybráno ze dvou taktických důvodů. V Norimberku se nacházel prostorný justiční palác s osmdesáti soudními síněmi a také rozsáhlý vězeňský blok. Velkou výhodou bylo, že tyto budovy nebyly poškozeny leteckými nájezdy. Druhým důvodem výběru byla symbolika místa. Norimberk se uváděl jako místo vzniku nacistické strany a konaly se zde velké nacistické přehlídky. Předsedou tribunálu se stal Geoffrey Lawrence.¹⁷⁵

Před válečný soud bylo postaveno čtyřicet velitelů a důstojníků jednotek zvláštního nasazení. Byl to například Otto Ohlendorf, Otto Rasch, Paul Blobel nebo Erich Neumann. Jednalo se o devátý soud z válečnými zločinci. Celý proces byl nazván kauza Otto Ohlendorf a spol. a probíhal od 15. září 1947 do dubna 1948.¹⁷⁶

Původně se proces s jednotkami zvláštního nasazení vůbec neměl konat. Z války se dochoval soubor hlášení těchto skupin. Ten byl objeven spojeneckými vojsky ve čtvrtém podlaží berlínského velitelství gestapa již v roce 1945.¹⁷⁷ Následující rok se však dokumenty nikdo vážněji nezabýval. Na rozbor totiž čekaly další tisíce spisů, kterým v tu chvíli byla přisouzena větší míra důležitosti.

Hlavní žalobce procesu se stal Benjamin Ferencze. Byl to absolvent právnické fakulty na harvardské univerzitě. Během války sloužil ve 3. armádě George Pattona a osobně se podílel na osvobození Dachau, Mauthausenu a Buchenwaldu. Ferencze, který byl otřesen drastickými činy, které spáchaly jednotky zvláštního nasazení, předal nalezené dokumenty hlavnímu žalobci Norimberského tribunálu Telfordu Taylorovi.¹⁷⁸ Ten zprvu odmítl otevřít další proces s tvrzením, že časový harmonogram a finanční plán celého soudního zasedání je již pevně stanoven. Přesto se Ferenczovi podařilo tuto kauzu otevřít a jako sedmadvacetiletý mladík bez zkušenosti vedení soudního případu byl postaven do jeho čela.

Jako hlavní důkaz v celém sporu sloužil již zmíněný fascikl hlášení. Příslušníci *Einsatzgruppen* byli obžalováni ze zločinů proti lidskosti, obecných válečných zločinů

¹⁷⁴ HEYDECKER, Joe J., LEEB, Johannes, *Norimberský proces*, Praha 2007, s. 13.

¹⁷⁵ CAWTHORNE, s. 189–190.

¹⁷⁶ RHODES, s. 247.

¹⁷⁷ ŠINDELÁŘOVÁ, s. 311.

¹⁷⁸ FIALA, s. 100.

a ze členství ve zločinných organizacích. Z dvaadvaceti obžalovaných bylo čtrnáct mužů odsouzeno k trestu smrti oběšením, dva k celoživotnímu vězení, tři byli odsouzeni k dvaceti letům odnětí svobody a dva k deseti letům.¹⁷⁹ Dva vojáci se vyřknutí rozsudku vyhnuli. Otto Rasch trpěl Parkinsonovou chorobou, a proto se u něj rozvinula těžká demence. Jeho případ nebyl dále projednáván, protože na následky své choroby 1. listopadu 1948 zemřel. Druhý muž jménem Emil Haussmann, jenž působil jako *Sturmbannführer* (major) SS u *Einsatzkommando 12*, spáchal sebevraždu.

Všichni odsouzení byli následně přepraveni na vojenské velitelství americké okupační zóny Německa, jemuž velel generál Lucius Clay. Tam podali žádost o milost. Ta jim ovšem o rok později byla zamítnuta. V lednu roku 1951 byly znovu tresty z americké strany Johnem J. McCloyem potvrzeny, většina jich byla ale zmírněna.¹⁸⁰ Trest smrti byl nakonec udělen pouze čtyřem osobám. Dne 7. června 1951 byli v landsbergské věznici oběšeni Paul Blobel, Werner Braune, Erich Neumann a Otto Ohlendorf.¹⁸¹ Čtyři další velitelé *Einsatzgruppen* byli k smrti odsouzeni v procesech v ostatních zemích. V roce 1958 byli ti, co ještě žili, propuštěni na svobodu.¹⁸²

Členové skupin zvláštního nasazení, proti nimž bylo zahájeno trestní řízení v roce 1945, byli souzeni západoněmeckými soudy až do roku 1952. Obžalovaných nakonec bylo ale pouze kolem 450. Většina příslušníků, kteří páchali zvěrstva, dožila tedy na svobodě bez trestu.

¹⁷⁹ ŠINDELÁŘOVÁ, s. 312.

¹⁸⁰ FIALA, s. 102.

¹⁸¹ CAWTHORNE, s. 93.

¹⁸² Tamtéž, s. 195.

16. Závěr

Před psaním bakalářské práce jsem si položila několik otázek, na které jsem se v textu snažila naleznout odpovědi. Jako první bych shrnula, jak je možné, že místní obyvatelé nijak nesabotovali akce jednotek zvláštního nasazení. Je důležité pochopit, že ve státech, kde *Einsatzgruppen* operovaly, bylo velice silně zakořeněno antisemitské cítění. Většina států byla také před příchodem německých vojáků obsazena SSSR. Zprvu tedy vnímaly nacisty jako osvobození. Když začaly chápat pravý charakter jejich vpádu, bylo už častokrát pozdě na odpor. V určitých oblastech byli lidé rádi za to, že se Židů zbaví. To, že místní obyvatelé proti Židům nekonali žádné násilné akce, ještě neznamenalo, že se jich rádi nezbaví. V neposlední řadě si dovoluji tvrdit, že lidé měli hlavně velké obavy, že pokud by se vzchopili na odpor, potkala by smrt i je samotné. Ve válce je jedním z hlavních pudů pro člověka přežít, a proto je častokrát schopen zachovat se různě.

Překvapivé pro mě bylo soudní jednání se členy jednotek zvláštního nasazení. Celkově se na hrůzách podílely stovky mužů, které braly život nevinným lidem. I přesto se drtivá většina vyhnula soudnímu jednání. Mohu považovat za dostačující, že alespoň velitelé komand byli potrestáni. Ale v tomto případě soud odsoudil především organizátory, nikoli vrahy. Pokud se ovšem jednalo o vojáky, kteří jen plnili rozkazy, pak si troufám tvrdit, že se jim dostalo trestu nejvyššího. Žít s vědomím, že vzali tisíce lidských životů a stovky rodin zničili, musí být zdrcující.

Většina lidí si myslí, že hlavním způsobem zabíjení za druhé světové války bylo především zplynování v komorách, není tomu ovšem tak. Způsoby zabíjení, které užívaly skupiny zvláštního nasazení, byly vlastně těmi základními, které se používaly od samého začátku války a po celou dobu jejího trvání. Uvádí se, že skoro 50% obětí židovského vyznání bylo za války usmrceno jiným způsobem než zplynováním v komoře. Dokonce i více německých vojáků se účastnilo zabíjení jinými prostředky než plynem. Celkové počty usmrcených lidí jednotkami zvláštního nasazení se pohybují kolem 1 670 000, což je více, než bylo obětí v největším vyhlazovacím táboře Osvětim.

17. Seznam použitých zdrojů

Sekundární literatura

AILSBY, Christopher, *Hitlerovi renegáti*, Český Těšín 2008.

AILSBY, Christopher, *SS: Peklo na východní frontě*, Praha 1999.

AILSBY, Christopher, *Třetí říše den po dni*, Praha 2013.

AILSBY, Christopher, *Waffen-SS, SS: nepublikované fotografie 1923-1945*, Praha 2000.

ANGRICK, Andrej, *Besatzungspolitik und Massenmord. Die Einsatzgruppe D in der südlichen Sowjetunion 1941–1943*, Hamburk 2003.

ANGRICK, Andrej, KLEIN Peter, *The "final solution" in Riga: exploitation and annihilation, 1941-1944*, New York 2009.

BREITMAN, Richard, *Architekt "konečného řešení": Himmler a vyvraždění evropských Židů*, Praha 2004.

BROWNING, Christopher Robert, *Obyčejní muži. 101. záložní policejní prapor a "konečné řešení" v Polsku*, Praha 2002.

BUTLER, Rupert, *Černí andělé: příběh Waffen-SS*, Brno 2005.

CAWTHORNE, Nigel, *Historie SS: Hitlerovy neslavné legie smrti*, Praha 2011.

EMMERT, František, *Holocaust*, Brno 2006.

FIALA, Josef, *"Österreicher" in den SS-Einsatzgruppen und SS-Brigaden: Die Tötungsaktionen in der Sowjetunion 1941-1942*, Hamburg 2010.

GERLACH, Christian, ALY, Götz, *Das letzte Kapitel: Realpolitik, Ideologie und der Mord an den ungarischen Juden 1944-1945*, Stuttgart 2002.

GOLDHAGEN Daniel Jonah, *Hitlerovi ochotní katani*, Praha 1997.

GRABER, G. S., *Historie SS*, Praha 2015.

HARWOOD, Jeremy, *Hitlerova válka*, Praha 2015.

HEADLAND, Ronald, *Messages of murder: a study of the reports of the Einsatzgruppen of the Security Police and the Security Service, 1941-1943*, London 1992.

HEYDECKER, Joe, LEEB, Johannes, *Norimberský proces*, Praha 2007.

HÖHNE, Heinz, *SS Elita ve stínu smrti*, Praha 2012.

- HUSSON, Edouard, *Heydrich konečné řešení židovské otázky*, Ostrava 2009.
- KNOPP, Guido, *Holocaust*, Praha 2008.
- KNOPP, Guido, *Wehrmacht*, Praha 2007.
- KRYL, Miroslav a kol., *Rasismus, antisemitismus, holocaust*, Ústí nad Labem 2011.
- MCNAB, Chris, *SS 1923-1945: základní skutečnosti a údaje o Himmlerových oddílech SS : 2. světová válka v datech*, Praha 2010.
- PERL, William, *Spiknutí holokaustu*, Praha 2015.
- REES, Laurence, *Nacisté: dějiny varují*, Praha 2008.
- RIPLEY, Tim, *Dějiny Waffen-SS 1925–1945*, Praha 2011.
- RHODES, Richard, *Páni nad smrtí: SS skupiny zvláštního nasazení a počátek holokaustu*, Praha 2004.
- SCHLÖGEL, Karl, TSCHÄPE Karl K., *Die russische Revolution und das Schicksal der russischen Juden*, Berlin 2013.
- SCHNEIDER, Wolfgang, *Hitlerův černý řád*, Praha 2001.
- SNYDER, Timothy, *Černá zem*, Praha 2015.
- STONE, David, *Hitlerova armáda 1939–1945*, Praha 2012.
- STRAUSS, Herbert Arthur, KAMPE Norbert, *Antisemitismus: von der Judenfeindschaft zum Holocaust*, New York 1985.
- ŠINEDLÁŘOVÁ, Lenka, *Einsatzgruppe H*, Praha 2015.
- VACEK, Jiří, KRUTINA, Jiří, *Vraždění po německu*, Praha 2011.
- WILDT, Michael, *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburg 2008.
- WILLIAMSON, Gordon, *Waffen-SS*, Brno 2007.
- WISTRICH, Robert Soloman, *Hitler a holocaust*, Praha 2008.

Odborné články, příspěvky ve sborníku

KÁRNÝ, Miroslav, *Konference ve Wannsee a její místo v dějinách „konečného řešení“*. In: Ročenka obecných dějin, sv. 1, Praha 1991.

LACKO, Martin, *Slovenská Republika 1939-1945 očami mladých historiků*. In: Zborník príspevkov z prvého sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Modrová, 19.-20. apríla 2002, Trnava 2002.

PAUL, Kluge, *Nationalsozialistische Europa-Ideologie*. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, sešit 3/1955.

SCHVARC, Michal, *Evakuácia německého obyvatelstva z územia Slovenskej republiky v rokoch 1944–1945*. In: Historický zborník 15, 2005, 1.

ZÁMEČNÍK, Stanislav, *Ke sporům o genezi tzv. konečného řešení židovské otázky*. In: Český časopis historický, 91, 1993, 1.

18. Resumé

In meiner Bakkalaureusarbeit behandle ich die Nazi-Einsatzgruppen. Die Einsatzgruppen waren die Speerspitze der Massenermordung von der polnischen und jüdischen Bevölkerung. Sie wurden speziell zu dem Zweck gebildet, die eroberten Gebiete hinter den vorrückenden deutschen Militäreinheiten zu „befreien“ und von potentiellen Widerständlern zu „säubern“. Sie waren organisatorisch besonders für die Vernichtung der jüdischen Bevölkerung vorgesehen.

Diese Arbeit weist auf die Entstehung und Verteilung der Einsatzgruppen hin. In mehreren Kapiteln beschrieb ich, wie die Massenermordung organisiert und durchgeführt wurde. Den von den Einsatzgruppen im Osten geführten Vernichtungskrieg unterstützten verschiedene Einheiten der Wehrmacht und der Waffen-SS, sowie mehrere Freiwilligenverbände aus den besetzten Gebieten. Rund zwei Millionen Menschen, ganz überwiegend Juden, sind zufolge der Brutalität der Einsatzgruppen zum Opfer gefallen. Das Ziel dieser Arbeit ist auch, den Strafprozess mit den Mitgliedern von Einsatzgruppen vorzustellen. Dieser Prozess fand als der neunte von insgesamt zwölf Nürnberger Nachfolgeprozessen statt. Dieses Thema wählte ich aus wegen meines persönlichen Interesses für die Geschichte des Holocausts.